

Περιοδικὰ Ἀνάλεκτα

Zeitschrift für Theologie und Kirche (τόμος 106, τεῦχος 3/ 2009)

Στὸ τρίτο τεῦχος τοῦ ἔτους 2009 τοῦ περιοδικοῦ *Zeitschrift für Theologie und Kirche* δημοσιεύονται πέντε ἄρθρα, τὰ ὁποῖα καλύπτουν μία εὐρεία θεματικὴ. Τὸ πρῶτο ἄρθρο εἶναι τοῦ Reinhard Müller καὶ φέρει τὸν τίτλο «Jahwekrieg und Heilsgeschichte». Ὁ συγγραφέας παρατηρεῖ ὅτι τὰ κίνητρα γιὰ τὸν πόλεμο τοῦ Γιαχβέ, γιὰ τὸν ὁποῖο γίνεται λόγος στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ἔχουν τὶς ρίζες τους στὴ θεολογία περὶ πολέμου τῆς ἀρχαίας Ἑγγὺς Ἀνατολῆς, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ βασιλιάς ξεκινᾷ ἕναν πόλεμο μὲ σκοπὸ νὰ ὑπερασπιστεῖ τὸν κόσμον ἐνάντια στὶς δυνάμεις τοῦ χάους. Στὰ σχετικὰ μὲ τὸν πόλεμο κείμενα τῆς Π.Δ. (μὲ χαρακτηριστικὸ παράδειγμα τὸ Ἔξ. 14) τὴ θέση τοῦ βασιλιά τὴν καταλαμβάνει ὁ Ἰσραὴλ ὡς λαὸς τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τὰ περσικὰ χρόνια τὰ κείμενα πολέμου, ποὺ ἀνάγονται στὴν ἐποχὴ τῆς βασιλείας, ἐνσωματώνεται ἡ ἰδέα τοῦ Γιαχβέ ὡς πολεμιστῆ. Αὐτὴ ἡ ἐξέλιξη σύμφωνα μὲ τὸ συγγραφέα φαίνεται νὰ προϋποθέτει τὶς καταστροφὲς τοῦ 722 καὶ 586 π.Χ. καὶ ἀντικατοπτρίζει τὴ στρατιωτικὴ ἀδυναμία τῆς ἰουδαϊκῆς κοινότητος ἐκείνης τῆς ἐποχῆς.

Τὸ ἄρθρο ποὺ ἀκολουθεῖ («Prolegomena zur Erforschung der Predigt im Zeitalter der lutherischen Orthodoxie») εἶναι τοῦ Johannes Walmann καὶ σπριζεῖται σὲ μία εἰσήγηση ποὺ ἔκανε ὁ συγγραφέας στὸ πλαίσιο συνεδρίου μὲ τὸ θέμα «Sermon in the Age of Lutheran Orthodoxy». Ὁ Walmann ξεκινᾷ μὲ τὴν παρατήρηση ὅτι τὸ κήρυγμα σήμερον ἀποτελεῖ ἀντικείμενο μελέτης πολλῶν κλάδων τῆς ἐπιστήμης. Ὡς λογοτεχνικὸ εἶδος ἐντάσσεται μέσα στὴ γενικότερη κατηγορία τῆς «λογοτεχνίας» καὶ χρησιμεύει ὡς ἱστορικὴ πηγὴ τόσο γιὰ τὴν κοινωνικὴ ἱστορία ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἱστορία τῶν ἰδεῶν. Στὴ συνέχεια ὁ συγγραφέας θέτει τὸ ἐρώτημα ποιά μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ σημασία τοῦ κηρύγματος γιὰ τὸν θεολόγο. Ἔχοντας ὡς βάση τὴ ρῆση τοῦ Martin Luther ὅτι τὸ κήρυγμα εἶναι ἕνα προφορικὸ γεγονός ὁ συγγραφέας τονίζει τὴ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ προφορικοῦ κηρύγματος καὶ τῆς γραπτῆς μορφῆς του καὶ ἐπισημαίνει ἐκεῖνα τὰ σημεῖα ποὺ θὰ πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπόψη στὴ μελέτη τοῦ κηρύγματος καὶ τοῦ ρόλου ποὺ αὐτὸ διαδραμάτισε καὶ διαδραματίζει μέσα στὴ λεγόμενη «λουθηρανικὴ ὀρθοδοξία».

Στὸ ἐπόμενο ἄρθρο («Der Mensch – das besonnene Geschöpf. Zur Aktualität einer anthropologischen Einsicht Johann Gottfried Herders») ὁ Christoph Seibert ἐξετάζει μία κεντρικὴ ἀνθρωπολογικὴ θέση τοῦ J. G. Herder προσεγγίζοντάς τιν ἀπὸ τὴν ὀπτικὴ τῆς συστηματικῆς θεολογίας. Ὁ συγγραφέας ἀναλύει τὴν ἰδέα τοῦ Herder ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἕνα «δημιούργημα ποὺ διαθέτει διάκριση»

καὶ ἐπισημαίνει ὅτι αὐτὴ ἡ ἰδέα ἀποτυπώνει τὴν προσπάθεια τοῦ Herder νὰ ἀνα-
 παραστήσει ἕναν ἰδιαίτερο τρόπο βίωσης τοῦ παρόντος. Αὐτὴ ἡ ἐμπειρία μὲ τὴ
 σειρά τῆς συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴ σημαντικὴ γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἰδέα τοῦ αὐτοπροσ-
 διορισμοῦ του.

Ἡ Christiane Tietz στὴ συνέχεια («Was heißt: Gott erhört Gebet?») ἀναρω-
 τίεται τί μπορεῖ νὰ σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς εἰσακούει τὶς προσευχὰς τῶν ἀνθρώπων.
 Ἐνῆθεν ἀντικρούει τὴν ἐπικρατοῦσα ἰδέα ὅτι ἡ ἀποτελεσματικότητα τῆς προσευχῆς συν-
 δέεται ἄμεσα μὲ τὴν ἀποδοχὴ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ καὶ ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Θεὸς
 ἐπιτρέπει στὸν ἑαυτό του νὰ καμφθεῖ ἀπὸ τὸν πόνο καὶ τὴ θλίψη τῶν ἀνθρώπων.
 Ἐπιπέσει γι' αὐτὸ εἶναι ὅτι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ὁ Θεὸς ἀπάντησε σὲ ὅλα τὰ οὐσια-
 στικά αἰτήματα τῶν ἀνθρώπων. Θεωρεῖ ἐπίσης ὅτι μία προσευχὴ λαμβάνει ἀπά-
 ντηση κάθε φορὰ πού ὁ προσευχόμενος ἀναγνωρίζει μέσα σὲ μία κατάσταση, γιὰ
 τὴν ὁποία προσευχήθηκε, τὴ φροντίδα τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Christian Grethlein στὸ τελευταῖο ἄρθρο τοῦ τεύχους («Abendmahl - mit
 Kindern? Praktisch-theologische Überlegungen») ἐξετάζει τὸ ζήτημα τῆς συμμε-
 τοχῆς τῶν παιδιῶν στὴν Θ. Ευχαριστία καὶ ὑποστηρίζει ὅτι δικαίωμα συμμετοχῆς
 σὲ αὐτὴ ἔχουν ὅλοι ὅσοι βαπτίσθηκαν. Τεκμηριώνει τὴ θέση του μὲ ἐπιχειρήματα
 ἀπὸ τὴ βιβλικὴ θεολογία, τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία καὶ τὴν παιδαγωγικὴ ἐπιστήμη.

Neue Zeitschrift für Systematische Theologie und Religionsphilosophie (τό-
 μος 51, τεῦχος 3/ 2009)

Τὸ λεγόμενο «ὄντολογικὸ ἐπιχειρήμα» γιὰ τὴν ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ θέμα
 τοῦ πρώτου ἄρθρου τοῦ τρίτου τεύχους τοῦ περιοδικοῦ *Neue Zeitschrift für
 Systematische Theologie und Religionsphilosophie* γιὰ τὸ ἔτος 2009 («Thought
 experimenting with God. Revisiting the Ontological Argument»). Ὁ συγγραφέας
 τοῦ ἄρθρου, Yiftach J.H. Fehige, σημειώνει ὅτι τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον στοιχεῖο στὴ
 συλλογιστικὴ τοῦ ὄντολογικοῦ ἐπιχειρήματος εἶναι ἡ μετάθεση τοῦ κέντρου βάρους
 τῆς ἐπιχειρηματολογίας ἀπὸ τὴ θεωρητικὴ ἀνάλυση στὴν ἐμπειρία τῆς ὕπαρ-
 ξης. Αὐτὴ ἡ μετάθεση θὰ μπορούσε νὰ κατανοηθεῖ καλύτερα ὡς ἕνα πείραμα σκέ-
 ψης τῆς ἀποκεκαλυμμένης θεολογίας (τῆς θεολογίας δηλαδή, πού βασιζέται στὴν
 ἀποκάλυψη – σὲ ἀντιδιαστολὴ πρὸς τὴν φιλοσοφικὴ ἢ τὴν φυσικὴ θεολογία).
 Ἔτσι μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ γιατί ὁ Ἄνσελμος διατυπώνει τὴ δική του ἐκδοχὴ τοῦ
 ὄντολογικοῦ ἐπιχειρήματος στὴ μορφή μίας προσευχῆς, ἡ ὁποία ὡστόσο μὲ τὸ νὰ
 προϋποθέτει τὴν ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ φαίνεται νὰ ἔρχεται σὲ ἀντίθεση πρὸς ὅποια-
 δήποτε διαδικασία ἀπόδειξης τῆς ὕπαρξης τοῦ Θεοῦ.

Τὸ ἄρθρο τοῦ Wolfgang Achtner («Time, Eternity and Trinity»), πού ἀκολου-
 θεῖ, χωρίζεται σὲ τρία μέρη. Στὸ πρῶτο μέρος ὁ συγγραφέας συζητᾷ τὴ σχέση συν-
 εἶδησης καὶ χρόνου, ὅπως αὐτὴ ἀναλύθηκε ἀπὸ τὴ φιλοσοφία καὶ τὴ θεολογία
 (ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, Πλωτῖνο καὶ ἱ. Αὐγουστῖνο). Στὸ δεῦτερο μέρος τὸ θέμα εἶναι
 ἡ κατανόηση τοῦ χρόνου ὡς αἰωνιότητας ἀπὸ τὴ μουσικὴ ἐμπειρία. Τὸ ἐρώτημα,
 πού τίθεται, εἶναι ἔαν αὐτὴ ἡ αἰωνιότητα μπορεῖ νὰ συνδεθεῖ μὲ τὴν αἰωνιότητα

τοῦ Θεοῦ ἢ ἐὰν εἶναι ἀπλὰ μία ὑποκειμενικὴ ἐμπειρία. Γιὰ νὰ ἀπαντήσῃ τὸ ἐρώτημα ὁ συγγραφέας ἐρμηνεύει αὐτὴν τὴν ἐμπειρία μὲ τὴ βοήθεια τῆς σύγχρονης νευρολογικῆς ἐπιστήμης καὶ καταλήγει ὅτι αὐτὴ εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν διαδικασιῶν ὁργάνωσης τοῦ διαλογισμοῦ. Στὸ τρίτο μέρος προτείνει τὴ διάκριση μεταξὺ τῆς ἀντίληψης τῆς αἰωνιότητος στὴ μυστικὴ κατάσταση τοῦ νοῦ (τὴν ὁποία χαρακτηρίζει ὡς «ἀχρονία») καὶ τῆς αἰωνιότητος ὡς ιδιότητος τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ.

Ὁ Tobias Henschen, στὴ συνέχεια («Heideggers Korrektion des göttlichen Worts»), συζητᾷ τὴ θέση, πὺρ διατύπωσε ὁ Heidegger σὲ μία διάλεξή του τὸ 1927, ὅτι ἡ φιλοσοφία «διορθώνει» βασικὲς θεολογικὲς ἰδέες περιορίζοντάς τες στὸ καθαρὰ λογικὸ περιεχόμενό τους καὶ σημειώνοντας τὶς ὄντολογικὲς διαστάσεις αὐτοῦ τοῦ περιεχομένου. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα εἶναι ἡ διόρθωση πὺρ προτείνει ὁ Heidegger τῶν θέσεων τοῦ Ἀκινάτη γιὰ τὸ θεῖο λόγο καὶ ἡ ὁποία ἀποκαλύπτει ὅτι ἡ συνθησιμένη κατανόηση τῆς ἰδέας τῆς ἀθνητικότητας, ἡ ὁποία κατέχει κεντρικὴ θέση στὸ ἔργο του *Sein und Zeit*, εἶναι ἐσφαλμένη. Ἡ ἀθνητικότητα δὲν εἶναι μία στάση, τὴν ὁποία ἐκδηλώνει κάποιος πὺρ γνωρίζει τὴν ὑπαρξιακὴ δομὴ τοῦ ὄντος, ἀλλὰ ἡ ὑπαρξιακὴ στάση τοῦ ὄντος πὺρ ἔχει τὶς ὑπαρξιακὲς δυνατότητες νὰ ἐπινοήσῃ νέα νοήματα εἰσάγοντας νέους τρόπους ἀξιοποίησης τῆς γλώσσας ἢ ἄλλων ἐργαλείων.

Τὸ ἐπόμενο ἄρθρο εἶναι τοῦ Eilert Herms καὶ φέρει τὸν τίτλο «“Neuprotestantismus”. Stärken, Unklarheiten und Schwächen einer Figur geschichtlicher Selbstorientierung des evangelischen Christentums im 20. Jahrhundert». Σὲ αὐτὸ ὁ συγγραφέας συζητᾷ τὰ ἰσχυρὰ σημεῖα ἀλλὰ καὶ τὶς ἀδυναμίες τῆς ἰδέας τοῦ «νεο-προτεσταντισμοῦ», ὅπως τὴν ἀνάπτυξε ὁ Troeltsch. Στὰ πλεονεκτήματα αὐτῆς τῆς θέσης εἶναι ἡ ἔμφαση ἡ ὁποία τίθεται στὴ σαφῆ διάσταση μεταξὺ τῆς κοινωνικῆς συνάφειας τοῦ προτεσταντικοῦ Χριστιανισμοῦ στὸ τέλος τοῦ 19ου αἰ. καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰ. καὶ τῆς κοινωνικῆς συνάφειας τῶν ἀπαρχῶν του καὶ τῆς πρώτης φάσης τῆς ὑπαρξίας του κατὰ τὸ 16ο καὶ 17ο αἰ. Στὶς ἀδυναμίες τῆς θέσης ὁ συγγραφέας προσμετᾷ τὴν ἀπουσία ὁποιασδήποτε ἀναζήτησης τῶν παραγόντων πὺρ ὁδήγησαν σὲ αὐτὴν τὴ ρῆξη. Ἐκτιμᾷ ὅτι αὐτὸ ὀφείλεται στὶς ἐγγενεῖς ἀδυναμίες τῆς θέσης τοῦ Troeltsch, τὶς ὁποῖες ἐντοπίζει στὸ ἐπίπεδο τῆς ἱστορικῆς γνώσης καὶ κάποιων κυρίαρχων κατηγοριῶν στὴν ἱστοριογραφία. Ὁ συγγραφέας θεωρεῖ ἐπίσης ὅτι ἡ θέση τοῦ Troeltsch πὺρ συνεχίζει τὴ θεωρία τοῦ Schleiermacher γιὰ τὸν Χριστιανισμό, δὲν μπορεῖ νὰ ἰσχύσει καὶ ὅτι ἔξαιτίας τῆς ἀπουσίας τῶν ἐπιστημολογικῶν καὶ ὄντολογικῶν βάσεων ἡ θέση τοῦ Troeltsch εἶναι σαφῶς κατώτερη ἐκείνης τοῦ Schleiermacher. Ἐχοντας αὐτὲς τὶς βάσεις κατέστη δυνατό στὸν Schleiermacher νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰ φαινόμενα τῆς ἱστορίας τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὶς ἀσυνέχειές του στὸν ὀρίζοντα τῆς οὐσίας τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ταυτότητάς του μέσα στὴν ἱστορία. Ἐνῶ ὁ Schleiermacher κατανοεῖ τὸν Προτεσταντισμὸ ὡς ἓνα ἐνεργὸ παράγοντα μέσα σὲ συγκεκριμένους ἱστορικὲς συνθήκες – ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ δημιουργικὰ καὶ κριτικὰ σὲ σχέση πρὸς τοὺς ἐξωτερικοὺς παράγοντες –, ὁ Troeltsch ἀντιλαμβάνεται τὸν Προτεσταντισμὸ

ὡς ἓνα προϊόν ἐξωωτερικῶν παραγόντων. Ἡ θέση του εἶναι ἔκφραση τῆς αὐτοεκκοσμίκευσης πού ἐκδηλώνεται στοὺς κόλπους τοῦ Προτεσταντισμοῦ.

Τὸ μεταμοντέρνο θεολογικὸ κίνημα τῆς Ριζοσπαστικῆς Ὁρθοδοξίας (Radical Orthodoxy) καὶ οἱ συγγένειες ἀλλὰ καὶ οἱ διαφορὲς του μὲ τὸ μεταδομισμὸ εἶναι τὸ θέμα τοῦ ἄρθρου τοῦ Lars Albinus πού ἀκολουθεῖ («Radical Orthodoxy and Post-Structuralism: An Unholy Alliance»). Ἐνῶ καὶ οἱ δύο χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν κριτικὴ τῆς λογοκρατικῆς ἐκκοσμίκευσης καὶ ἐκφράζουν τὴν ἐκτίμησή τους γιὰ τὸν αἰσθητισμὸ, οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Radical Orthodoxy ἀσκώντας κριτικὴ στὶς θέσεις τοῦ μεταδομισμοῦ δέχονται μία ἐνύπαρξη, ἡ ὁποία συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴ δημιουργία, προκειμένου νὰ ἀποφύγουν τὸν σκόπελο τοῦ μηδενισμοῦ. Μολονότι ὁμως ἡ Radical Orthodoxy ὡς στόχο της ἔχει νὰ πολεμήσει τὸ μεταμοντερνισμό, φέρει μέσα της στοιχεῖα του, κινδυνεύοντας ἔτσι νὰ βρεθεῖ στὸ κῶρο τοῦ σχετικισμοῦ, τὸν ὁποῖο προσπαθεῖ νὰ ἀποφύγει.

Kerygma und Dogma (τόμος 55, τεύχος 4/ 2009)

Τὸ πρῶτο ἄρθρο τοῦ τέταρτου τεύχους τοῦ περιοδικοῦ *Kerygma und Dogma* εἶναι τοῦ Martin Karrer καὶ φέρει τὸν τίτλο «Septuaginta Deutsch – eine theologische Herausforderung». Οἱ πρόσφατες μεταφράσεις τοῦ κειμένου τῶν Ἑβδομήκοντα (Ο') στὰ γερμανικά, ἀγγλικά καὶ γαλλικά βεβαιώνουν τὸ αὔξανόμενο ἐνδιαφέρον τῆς δυτικῆς βιβλικῆς ἐπιστήμης γιὰ τὸ ἑλληνικὸ κείμενο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἡ μελέτη αὐτοῦ τοῦ κειμένου θέτει ὀρισμένα ἐνδιαφέροντα ζητήματα γιὰ τὴ βιβλικὴ καὶ συστηματικὴ θεολογία (κυρίως τὴν εὐαγγελικὴ): α) τὸ εὖρος τοῦ κανόνα τῶν Ο' εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ κανόνα τῆς ἑβραϊκῆς Π.Δ. Στὸν ἑλληνικὸ συμπεριλαμβάνεται καὶ ὑλικὸ πού κινεῖται πέρα ἀπὸ τὴν ὁμάδα τῶν λεγομένων ἀποκρύφων ἢ ψευδεπιγράφων (Ψαλμοὶ Σολομώντος, Ὠδές). Ἐπομένως γεννᾶται τὸ ἐρώτημα, ἐὰν τὰ ὄρια τοῦ κανόνα θὰ πρέπει νὰ διευρυνθοῦν. β) Τὸ κείμενο τῶν Ο' διαφέρει σὲ πολλὲς περιπτώσεις ἀπὸ ἐκεῖνο τῆς ἑβραϊκῆς Π.Δ. Σὲ κάποιες περιπτώσεις τὸ κείμενο τῶν Ο' προϋποθέτει ἓνα παλαιότερο ἑβραϊκὸ κείμενο, τὸ ὁποῖο σήμερα ἔχει χαθεῖ. Ὁ συγγραφέας διατυπώνει λοιπὸν τὴ σκέψη ὅτι ἡ δυτικὴ παλαιοδιαθηκικὴ ἐπιστήμη θὰ πρέπει νὰ ἐξετάσει ἐὰν καὶ πού αὐτὸ τὸ ἑλληνικὸ κείμενο θὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ἔχει τὸ ἴδιο θεολογικὸ βᾶρος μὲ ἐκεῖνο τοῦ μασωριτικοῦ. γ) Οἱ παραλλαγὲς τοῦ κειμένου, οἱ διορθώσεις καὶ κάποιες φορὲς πρόσφατες ὑποθέσεις ἐμπλουτίζουν τὴ σημασίαν τοῦ κειμένου. Ὁ συγγραφέας παρατηρεῖ ὅτι θὰ πρέπει νὰ γίνεται ἀποδεκτὴ ἡ δυνατότητα κάποιες φορὲς τὸ ἱερὸ κείμενο νὰ ἔχει περισσότερες ἀπὸ μία σημασίες.

Ἀκολουθεῖ τὸ δεύτερο μέρος τῆς συνέντευξης πού ἔδωσε ὁ καθηγητὴς τῆς Κ.Δ. στὸ Παν/μιο τοῦ Μονάχου Ferdinand Hahn στὸ συντάκτη τοῦ περιοδικοῦ, καθηγητὴ τῆς Συστηματικῆς Θεολογίας στὸ Παν/μιο τοῦ Μονάχου Gunther Wenz σχετικὰ μὲ τὴν ἐνότητα τῆς Κ.Δ. («Die Einheit des Neuen Testaments Zwölf Fragen des Schriftleiters von "Kerygma und Dogma" an den Neutestamentler Ferdinand Hahn»). Σημεῖο ἀφόρμησης εἶναι τὸ δίτομο ἀξιόλογο ἔργο τοῦ Hahn «Theologie

des Neuen Testaments». Ὁ καθ. Hahn ἀπαντᾷ σὲ 12 ἐρωτήματα πού ἀφοροῦν στὴ σχέση θεολογίας τῆς Κ.Δ. καὶ συστηματικῆς θεολογίας, στὴν ὕπαρξη ἢ ὄχι μίας πολυμορφίας «θεολογιῶν» τῆς Κ.Δ., στὴν ἐρμηνεία τῆς Π.Δ. ἀπὸ τὸν ἀρχέγονο Χριστιανισμό, στὴ θεία ἀποκάλυψη, στὴ θέση τῆς Χριστολογίας ὡς βασικοῦ ἄξονα τῆς θεολογίας τῆς Κ.Δ., στὴ θεολογία τοῦ σταυροῦ, στὸ πρόβλημα τῆς παρουσίας καὶ στὴ διδασκαλία περὶ τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Τὸ πρόβλημα τῆς εὐτυχίας εἶναι τὸ θέμα τοῦ ἀρθροῦ τοῦ Michael Roth πὺ ἀκολουθεῖ («Glück und Kreuz Überlegungen zu einer protestantischen “Theorie” des gelingenden Lebens»). Κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια διάφοροι κλάδοι τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν ἀσχολοῦνται μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ἀναζήτησης τῆς εὐτυχίας. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ προτεσταντικὴ θεολογία φαίνεται ἀπόρθημη νὰ συμμετάσχει σὲ τέτοιες ἀναζητήσεις, διότι γι’ αὐτὴν οἱ ὄροι «εὐτυχία» καὶ «σταυρός» ἐκπροσωποῦν δύο ἀντίθετες μεταξύ τους παραδόσεις: τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ τοῦ Λουθήρου. Ὁ συγγραφέας συζητᾷ τὶς ἀντιρρήσεις τοῦ Λουθήρου στὴν ἀριστοτελικὴ ἀντίληψη τῆς εὐτυχίας καὶ θέτει τὸ ἐρώτημα τί ἀξία μπορεῖ νὰ ἔχει αὐτὴ ἡ κριτικὴ γιὰ ἓνα προτεσταντικὸν χριστιανὸν τοῦ σήμερον.

Ὁ Christian Danz, στὴ συνέχεια, συζητᾷ τὴ σχέση πὺ ὑπάρχει μεταξύ τῶν θέσεων περὶ θρησκείας τοῦ M. Heidegger καὶ ἐκείνων τοῦ E. Troeltsch καὶ τοῦ P. Tillich («Religion der konkreten Existenz. Heideggers Religionsphilosophie im Kontext von Ernst Troeltsch und Paul Tillich»). Σὲ μία διάλεξή του μὲ τὸν τίτλο *Einführung in die Phänomenologie der Religion*, τὴν ὁποία ἔκανε ὁ Heidegger στὸ Freiburg κατὰ τὸ χειμερινὸ ἐξάμηνο τοῦ 1920/21, παρουσίασε μίαν ἐνδιαφέρουσα ἐκδοχὴ τῆς θρησκείας. Ὁ συγγραφέας τοῦ ἀρθροῦ ἐξετάζει τὴ φιλοσοφία τῆς θρησκείας τοῦ γερμανοῦ φιλοσόφου λαμβάνοντας ὑπόψη τὴ σημερινὴ συζήτηση γιὰ τὴν ὑπέρβαση τοῦ ἱστορικισμοῦ. Ὑποστηρίζει ὅτι τόσο ὁ Paul Tillich ὅσο καὶ ὁ Martin Heidegger συνεχίζουν τὰ ἐρωτήματα πὺ ἔθεσε ὁ Troeltsch καὶ καταννοοῦν τὴν ἐκάστοτε συγκεκριμένη πραγματώση τῆς θρησκείας ὡς τὴ γνώση τῆς ἱστορίας. Ἡ ἀντίληψη τῆς θρησκείας πὺ προτείνει ὁ Heidegger ἐπιδιώκει στὸ νὰ συμβάλει στὴν ὑπέρβαση τῆς κρίσης τοῦ ἱστορικισμοῦ.

Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft (τόμος 121, τεῦχος 4/2009)

Στὸ τρέχον τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ δημοσιεύονται ἕξι κύριες μελέτες, τρεῖς συντομότερες ἀνακοινώσεις καὶ τέλος περιλήψεις διατριβῶν, περιοδικῶν καὶ βιβλίων. Ἡ πρώτη κύρια μελέτη τοῦ τεύχους εἶναι τοῦ R. Whitekettle καὶ ἔχει ὡς θέμα τὴν ταξινόμηση τῶν ζώων σὲ καθαρὰ καὶ ἀκάθαρτα στὸ βιβλίον τοῦ Λευιτικοῦ καὶ τὴ σύνδεσή της μὲ τὸ πολιτισμικὸ σύστημα τῆς ἐποχῆς («One if by And: Conjunctions, Taxonomic Development, and the Animals of Leviticus 11,26»). Στὴν ἀρχὴ τῆς μελέτης του ὁ συγγραφέας παρατηρεῖ τὴ σχέση πὺ ὑπάρχει μεταξύ ἑνὸς συστήματος ζωολογικῆς ταξινόμησης καὶ ἑνὸς πολιτισμικοῦ συστήματος. Καθὼς στοιχεῖα αὐτοῦ τοῦ καταλόγου ἀλλάζουν μέσα στὸ χρόνο (π.χ. μὲ τὴν εἰσα-

γωγή νέων ζώων σε μία περιοχή), το σύστημα ταξινόμησης προσαρμόζεται για να λάβει υπόψη του τις νέες συνθήκες. Το Λευιτ. 11 περιέχει το εκτενέστερο σύστημα ταξινόμησης στα ισραηλιτικά κείμενα. Ένας από τους σχετικούς με τα κουφάρια ζώων νόμους στο Λευιτ. 11,26, αναφέρεται στα ζώα ξηρᾶς με άπλές όπλές, δὲν εἶναι μπρुकαστικά καὶ χρησιμοποιοῦνται γιὰ νὰ σέρονουν ὀχήματα (π.χ. ὄνοι, ἄλογα καὶ μουλάρια). Πρόκειται γιὰ μιὰ ὁμάδα ζώων τὰ ὁποῖα ἐντάχθηκαν στὴν κοινωνία καὶ κατὰ συνέπεια καὶ στὸ ζωολογικὸ σύστημα τοῦ Ἰσραὴλ κατὰ τὴν πρώιμη ἐποχὴ τῆς μοναρχίας. Ὁ συγγραφέας διατυπώνει τὴν ὑπόθεση ὅτι μιὰ μορφή τῶν σχετικῶν μετὰ τὰ νεκρὰ ζῶα νόμων ἦταν ἤδη σὲ χρῆση ἀπὸ τὴν πρώιμη ἐποχὴ τῆς μοναρχίας.

Ὁ W. A. Tooman στὴ συνέχεια σχολιάζει τὸ ὄραμα τοῦ Ἰεζεκιήλ στὰ Ἰεζ. 8-11 («Ezekiel's Radical Challenge to Inviolability»). Γενικὰ αὐτὸ τὸ ὄραμα κατανοήθηκε ὡς ἓνα ὄραμα τῆς ἀναχώρησης τοῦ Γιαβὲ ἀπὸ τὸ Ναὸ καὶ τῆς κατὰ συνέπεια καταστροφῆς τῆς πόλης ἀπὸ τοὺς Βαβυλωνίους. Ὁ συγγραφέας ὠστόσο ὑποστηρίζει ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ ἓνα ὄραμα θείας ἐγκατάλειψης ἀλλὰ θείας ἐπίσκεψης μετὰ σκοπὸ τὴν κρίση τοῦ Ἰσραὴλ. Ὁ Tooman ἐξετάζει τὰ κίνητρα τοῦ Ἰεζεκιήλ, ὅταν ὁ προφήτης καταρρίπτει κάθε βεβαιότητα γιὰ τὸ ἀπόρρητο τῆς Ἱερουσαλήμ, καθὼς καὶ τὴν προσπάθειά του νὰ ἐπιβεβαιώσει τὴν κυριαρχία τοῦ Γιαβὲ λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ καταστροφὴ καὶ τὴν Αἰχμαλωσία.

Ἡ ἐπόμενη μελέτη, τοῦ T. Bulkeley, ἔχει ὡς θέμα τῆς τὴ γλωσσικὴ καὶ νοηματικὴ ἐνότητα τοῦ Ἄμωσ 7,1 - 8,3 («Amos 7, 1-8,3: Cohesion and Generic Dissonance»). Στὸ ἄρθρο ἐξετάζονται α) τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τῆς γλώσσας τοῦ Ἄμωσ 7,1-8,3 ποὺ συμβάλλουν στὴ συνοχὴ τοῦ κειμένου καὶ β) τὸν τρόπο ποὺ αὐτὰ συσχετίζονται μετὰ τὰ ρητορικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ κειμένου, προκειμένου νὰ δοθεῖ ἓνα ἐνιαῖο μήνυμα. Ἐνα σημαντικό στοιχεῖο συνοχῆς εἶναι ἡ ἐπανάληψη λέξεων, ποὺ συνδέει τὴν ἀφήγηση στὸ 7,10-17 μετὰ τὰ τρία ὄραματα ποὺ προηγοῦνται καὶ μετὰ τὸ ἓνα ποὺ ἀκολουθεῖ. Μετὰ αὐτὸν τὸν τρόπο καὶ παρὰ τὶς διαφορὲς στὸ φιλολογικὸ εἶδος καὶ στὴν ὀπτικὴ γωνία –τὸ πρῶτο πρόσωπο στὶς περιγραφὲς τῶν ὄραμάτων καὶ τὸ τρίτο στὴν ἀφήγηση– τὰ μέρη αὐτῆς τῆς περικοπῆς, στὴ σημερινή της μορφή, ἔχουν μιὰ σχέση μεταξύ τους. Ὅλα μαζί ἀναπτύσσουν τὴ θέση ὅτι ὁ Ἄμωσ ἦταν ἓνας ἀληθινὸς προφήτης κι ὅτι αὐτὸ τὸ μήνυμα τῆς καταστροφῆς τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰσραὴλ ἦταν πραγματικὰ ἓνας λόγος Κυρίου.

Ὁ Aron Pinker ἐξετάζει στὴ συνέχεια («Psalm 116,15 Death of the Saints?») τὸ ἑβραϊκὸ κείμενο τοῦ Ψαλμ. 116,15 καὶ διατυπώνει μιὰ διπλὴ ὑπόθεση, ὅτι εἶτε α) τὸ πυκνὰ γραμμένο ἀρχικὸ κείμενο יידיסן חלה תמותה הוה ייניעברק (δὲ χωρίσθηκε σωστὰ εἶτε (β) τὸ μασωριτικὸ κείμενο εἶναι μιὰ μεταγενέστερη ἀναδιάταξη ἐνὸς σωστὰ διατρεμένου ἀρχικοῦ κειμένου (תה להלמה ומה להלמה ייניעב הוה ומה להלמה ומה להלמה ייניעב רקי or יידיסן רקי ומה להלמה ומה להלמה ייניעב רקי), ὅπου τὸ ה τοῦ ἀρχικοῦ תה להלמה ἐξέπεσε ἐξαιτίας τῆς ὁμοιότητας ποὺ παρουσιάζουν τὰ ח/ה στὴν τετραγώνη γραφὴ ἢ ἐξαιτίας τοῦ ὅτι τὸ תה ל θεωρήθηκε μιὰ συντόμευση τοῦ ה לה.

Τέλος ἡ ἀνακοίνωση τοῦ Dierk Lange («Biblical patriarchs from a pre-canonical source mentioned in the Diwan of Kanem-Bornu (Lake Chad region)») ἔχει ὡς θέμα τῆς τοὺς καταλόγους τῶν βιβλικῶν πατριαρχῶν ποὺ συμπεριλαμβάνονται στὸ Diwan τῶν βασιλέων τοῦ Kanem-Bornu. Γενικὰ ἐκτιμᾶται ὅτι οἱ πληροφορίες στοὺς βασιλικούς καταλόγους τῆς Δ. Ἀφρικῆς καὶ στὰ χρονικά ποὺ ἀφοροῦν στὴν ἀρχαία Ἑγγὺς Ἀνατολή, προέρχονται ἀπὸ ἀραβικὲς πηγές. Γιὰ τὴν περίπτωση ὡστόσο τῶν καταλόγων τῶν βιβλικῶν πατριαρχῶν ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει ὅτι ἀνάγονται στοὺς Ἰσραηλίτες μετανάστες ποὺ ἐγκατέλειψαν τὴ Συρία-Παλαιστίνη μαζὶ μὲ ἄλλες ὁμάδες μετὰ τὴν πώση τῆς ἀσσυριακῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰ. π.Χ.

Biblische Notizen (τόμος 143, 2009)

Τὸ περιοδικὸ *Biblische Notizen* ιδρύθηκε ἀπὸ τὸν Manfred Görg τὸ 1976. Εἶναι τὸ ἐπιστημονικὸ ὄργανο τοῦ Τομέα Βιβλικῶν Σπουδῶν καὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τῆς Καθολικῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Salzburg (Ἀυστρία). Κυκλοφορεῖ τέσσερις φορές τὸ χρόνο, οἱ μελέτες ποὺ δημοσιεύονται σὲ αὐτὸ εἶναι στὰ γερμανικά, ἀγγλικά καὶ γαλλικά καὶ ἐπικεντρώνονται χρονικά στὴν περίοδο τοῦ Δεύτερου Ναοῦ. Σὲ αὐτὴν τὴν περίοδο ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἔλαβε τὴν τελικὴ τῆς μορφῆς. Ἐπιπλέον, ἡ περίοδος αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴ γέφυρα μεταξὺ ἀρχαίου Ἰουδαϊσμοῦ, Καινῆς Διαθήκης καὶ Ἀρχέγονου Χριστιανισμοῦ. Ἡ θεματικὴ τῶν δημοσιευόμενων μελετῶν κινεῖται στὸ χῶρο τῆς βιβλικῆς ἐρμηνευτικῆς, τῆς ἐξήγησης ἐπιμέρους βιβλικῶν κειμένων, τῆς ἐξωβιβλικῆς γραμματείας αὐτῆς τῆς περιόδου καὶ τῆς ἀρχαιολογίας.

Στὸ τρέχον τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ δημοσιεύονται ὀκτῶ μελέτες. Ὁ τόμος συμπληρώνεται μὲ βιβλιοκρισίες. Στὴν πρώτη μελέτη ὁ Ε.Ο. Nwaoru πραγματεύεται τὴν παρουσία τοῦ μοτίβου τῆς ἐνδύσης καὶ ἀπέκδυσης ἐνδυμάτων στὸν ἀφηγηματικὸ κύκλο τοῦ Ἰωσήφ στὸ βιβλίον τῆς Γένεσης («Change of Garment: a Symbolic Rite of Passage in Joseph Narrative (Gen 37; 39; 41)»). Σὲ περίπου πέντε περιπτώσεις ὁ Ἰωσήφ ἐνδύεται νέα ἐνδύματα καὶ σὲ τρεῖς ἐκδύεται τῶν ἐνδυμάτων του. Ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει ὅτι τὸ ἀφηγηματικὸ αὐτὸ μοτίβο ἐμφανίζεται σὲ σημαντικὲς στιγμὲς τῆς ἀφήγησης καὶ σηματοδοτεῖ τὴν ἀλλαγὴ τῆς κοινωνικῆς θέσης τοῦ Ἰωσήφ. Ἐπιπλέον ὁ Nwaoru ὑποστηρίζει ὅτι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ ἀφηγητὴς τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰωσήφ ἐπιθυμεῖ νὰ καταστήσει τὴν ἀλλαγὴ τοῦ ἐνδύματος μίαν συμβολικὴ «τελετὴ διάβασης» σὲ κρίσιμες στιγμὲς τῆς ζωῆς τοῦ Ἰωσήφ. Τέλος συνδέει αὐτὸ τὸ συμβολικὸ περιεχόμενον τοῦ μοτίβου μὲ τὶς θρησκευτικὲς καὶ κοινωνικὲς ἀξίες, μὲ τὶς ὁποῖες εἶναι φορτισμένη ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἐνδύματος σὲ κάποιες κοινωνίες τῆς Ἀφρικῆς.

Στὴν ἐπόμενη μελέτη ὁ V. Wagner ἀναρωτιέται, ἐάν ὑπῆρξε κάποια ἐκδοχὴ τῆς ἀφήγησης τοῦ Ἐξ. 12 χωρὶς νὰ γίνεταί σὲ αὐτὴν ἀναφορὰ στὸ Pesach («Gab es eine Fassung von Ex. 12 ohne Pesach?»). Ὁ συγγραφέας ἐξετάζει τὶς περικοπὲς Ἐξ. 12,1-14 καὶ 21-24 μέσα στὴν ὑφολογικὴ συνάφεια τῶν κεφαλαίων 12 καὶ 13

τοῦ βιβλίου τῆς Ἐξόδου καὶ σὲ ἀναλογία πρὸς ἄλλα συγκρίσιμα κείμενα τῆς Πεντατεύχου. Διατυπώνει τὴν ὑπόθεση πὼς, ἂν αὐτὲς οἱ περικοπὲς κατανοηθοῦν ὡς μία ἐντολὴ τοῦ Γιαχβὲ καὶ ὡς ἡ γνωστοποίησὶς τῆς στοῦ λαοῦ μέσῳ τοῦ Μωυσῆ, τότε ἡ ἀναφορὰ στοῦ Πάσχα στὰ Ἔξ. 12,11 καὶ 21 θὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ δευτερογενὴς προσθήκη. Ὁ συγγραφέας καταλήγει ὅτι ἡ ἀφήγησις τῆς τελευταίας νύχτας τοῦ Ἰσραὴλ στὴν Αἴγυπτο δὲν ἀνάφερε τὴν ἐπιτέλεση μιᾶς θυσίας καὶ τὸν ἔορτασμό τοῦ Πάσχα.

Ἡ τρίτη μελέτη εἶναι τοῦ N.Cl. Baumert κι ἔχει ὡς θέμα τῆς διακειμενικῆς συνδέσεως μέσα στοῦ σώματος τῆς Πεντατεύχου, οἱ ὁποῖες εἶναι ἐνδεικτικὲς τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο κατανοοῦν οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν τῶν κειμένων τὴ σχέση Ἰσραὴλ καὶ Θεοῦ («Ein Gott, der Atem gibt. Zu intertextuellen Zusammenhängen im Pentateuch»). Ὁ συγγραφέας ἐπικεντρώνει τὴν ἀνάλυσή του στὰ κείμενα τῆς Πεντατεύχου, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὸ Σάββατο καὶ τὴν ἑβδομάδα, τὴν ἐργασία καὶ τὴν ἀργία (Γεν. 1, 1-2, 3. Ἔξ. 16. 20, 8-11. 23,12. 31, 12-17. Δευτ. 5, 12-15) καὶ προσπαθεῖ νὰ καταδείξει τὸ πὼς ἡ ἀντίληψη περὶ Θεοῦ καὶ τῶν πράξεών του διαμορφώνει ἐκ τῶν προτέρων καὶ δομεῖ τὴν ὁργάνωση τοῦ χρόνου στὸν Ἰσραὴλ. Οἱ ἀνθρωπομορφισμοὶ τοῦ Θεοῦ πού ξεκουράζονται μία μέρα μετὰ τὴ δημιουργία (Ἔξ. 20,11. 31,17) προκαλοῦν στοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἕναν πολὺπλευρο συνειρμὸ (Ἔξ. 23,12. Δευτ. 5,14). Ὁ ἀνθρωπομορφισμὸς μπορεῖ ἐπομένως νὰ κατανοηθεῖ ὡς ἕνας μάρτυρας τῆς σχέσης τοῦ Ἰσραὴλ μὲ τὸ Θεό. Ὁ συγγραφέας καταλήγει στοῦ συμπεράσμα ὅτι μία θεολογία τῆς δημιουργίας καθιστᾷ σαφεῖς τὶς προϋποθέσεις αὐτῆς τῆς σχέσης καὶ μία θεολογία τῆς ἱστορίας ἀναδεικνύει τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους αὐτὴ ἡ σχέση μπορεῖ νὰ ἀποκτήσει ὑπόσταση.

Ἡ πρόσληψη καὶ ἐπεξεργασία ἀπὸ τὸ Κοράνιο τῆς βιβλικῆς ἀφήγησις γιὰ τὸν Ἰωσήφ εἶναι τὸ θέμα τῆς μελέτης τοῦ H. Schweizer, πού ἀκολουθεῖ («Koranische Fortschreibung eines hebräischen Textes – Hermeneutische Überlegungen anhand der Gestalt Josefs»). Ὁ συγγραφέας συγκρίνει τὶς δύο ἐκδοχὲς –τοῦ βιβλίου τῆς Γένεσις καὶ τοῦ Κορανίου– σὲ τρία ἐπίπεδα: α) στοῦ ἐπίπεδο τῆς σύνταξης τῶν δύο ἐκδοχῶν, ὅπου ἐπισημαίνονται οἱ τυχόν προσθήκες, ἀντικαταστάσεις καὶ παραλείψεις, β) στοῦ ἐπίπεδο τῆς σημειολογίας, ὅπου ζητούμενο εἶναι ἡ ἱκανοποιητικὴ κατανόηση τῆς κυριολεκτικῆς σημασίας τῶν δύο ἐκδοχῶν καὶ γ) στοῦ ἐπίπεδο τῆς πραγματολογικῆς ἀνάλυσης ὅπου συγκρίνονται τὰ πιθανὸν διαφοροτικὰ ἐνδιαφέροντα πού βρίσκονται πίσω ἀπὸ κάθε μία ἀπὸ τὶς δύο ἐκδοχὲς. Ἀπὸ αὐτὴν τὴ σύγκριση προκύπτει τὸ συμπεράσμα ὅτι τὸ Κοράνιο μετατρέπει στὴν περίπτωση τοῦ Ἰωσήφ τὸ βιβλικὸ κείμενο σὲ ἕνα εἶδος κατῆχνης, ὅπου ἡ ἀρχικὴ ἀφηγηματικὴ «λογικὴ» ἀνατρέπεται, ἀφοῦ τὸ κείμενο τοποθετεῖται σὲ μία νέα συνάφεια πού ἀνταποκρίνεται στὰ θεολογικὰ ἐνδιαφέροντα τῶν νέων ἀναγνωστῶν.

Θέμα τῆς μελέτης τῆς M. von Nordheim-Diehl, πού ἀκολουθεῖ, εἶναι ἡ ποικιλία τῶν παραστάσεων γιὰ τὴν Scheol –Κάτω Κόσμο– στὴν ἐβραϊκὴ Βίβλο («Wer herrscht in der Scheol? Eine Untersuchung zu Jes 14,9»). Ἐπισημαίνει δύο κυ-

ρίως τρόπους περιγραφῆς τῆς Sheol: α) εἶναι ἕνας τόπος, ὅπου ὁ Γιαχβὲ δὲν εἶναι παρών (π.χ. στὸ Ψαλμ. 88,6) καὶ β) ὁ Γιαχβὲ ἔχει ἐξουσία καὶ στὴ Sheol (π.χ. Ἰαμὼς 9,2). Γενικά αὐτὲς οἱ διαφορτικὲς στάσεις ἐρμηνεύονται ὡς ἀποτέλεσμα μίας θρησκευοῖστορικῆς ἐξέλιξης, ἡ ὁποία εἶναι ὁρατὴ σὲ διάφορα σημεῖα τοῦ βιβλικοῦ κειμένου. Αὐτὴν τὴν ἐξέλιξη ἀποπειροῦνται νὰ καταδείξουν ἡ συγγραφέας μέσα ἀπὸ τὴν ἀνάλυση ἑνὸς συγκεκριμένου χωρίου (Ἰησ. 14,9) καὶ τὴν παρουσίαση τῆς ἱστορίας τοῦ κειμένου του (Κουμράν, μετάφραση τῶν Ο', Ταργκουμ τοῦ Ἰωνάθαν καὶ μασωριτικὸ κείμενο).

Ὁ W. Schütte στὴ συνέχεια ἐξετάζει τὴ σημασία τῆς ἑβραϊκῆς φράσης **בְּנֵי עֲדוֹם** / υἱοὶ τοῦ Alwa στὸ Ἰωσ. 19,9 («Hos 10,9 – Söhne der Ungerechtigkeit?»). Ὑποστηρίζει ὅτι πρόκειται γιὰ ἕνα χαρακτηρισμὸ τοῦ λαοῦ τῆς Ἰεδὼμ κι ὄχι γιὰ ἕνα ἄπαξ λεγόμενον καὶ συνώνυμο μὲ τὴ λέξη «ἀδικία» τῶν Ο'.

Ἡ «σοφία» καὶ ἡ «ἀντιληπτικὴ ἰκανότητα» τῆς Ἰεδὼμ εἶναι τὸ θέμα τῆς ἐπόμενης μελέτης («The 'Wisdom' of Edom»). Ὁ συγγραφέας τῆς, J.M. Tebes, ἐξετάζει τὶς πιθανὲς αἰτίες ποὺ ὀδήγησαν σὲ αὐτοὺς τοὺς χαρακτηρισμοὺς. Ἐπανεκτιμῶντας τὶς ὑποθέσεις ποὺ διατυπώθηκαν παλαιότερα ἐντοπίζει τρεῖς βασικὲς αἰτιολογήσεις: α) τὴν ὑπαρξη κάποιων ἐδωμιτικῶν σοφολογικῶν κειμένων, β) τὶς συμμαχίες ποὺ σύναψαν οἱ Ἰεδωμίτες ἐνόψει τῶν ἐπιδρομῶν τῆς νεοβαβυλωνιακῆς περιόδου καὶ γ) τὴν ἐδωμιτικὴ μεταλλουργία στὰ ὄρυχεῖα χαλκοῦ τοῦ Faynan. Μετὰ τὴν ἐπανεξέταση τῆς βιβλικῆς ἀφήγησης, ποὺ συνδέεται μὲ τὰ κείμενα τῆς ἀρχαίας Ἑγγύς Ἀνατολῆς καὶ τὶς ἀρχαιολογικὲς μαρτυρίες, ὁ συγγραφέας καταλήγει ὅτι ἡ μεταλλουργικὴ τέχνη εἶναι ἐκείνη ποὺ ὀδήγησε πιθανὸν σὲ αὐτοὺς τοὺς χαρακτηρισμοὺς.

Ἡ τελευταία μελέτη τοῦ τρέχοντος τεύχους εἶναι τοῦ M. Gerhards κι ἔχει ὡς θέμα τῆς τὶς προσδοκίες γιὰ τὴν ἀνάσταση νεκρῶν στοὺς Πέρσες («Die Selbstrechtfertigung des Prexaspes (Herodot III 62,3-4) als Zeugnis für den persischen Auferstehungsglauben»). Ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει ὅτι ἡ αὐτοδικαίωση τοῦ Πρηξάσπη στὸ Ἡρόδ. III 62, 3-4 περιέχει μίαν ἔμμεση ἀναφορὰ στὴν πίστη τῶν Περσῶν στὴν ἀνάσταση. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο τὴ συγκρίνει μὲ ἀνάλογες δηλώσεις στὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὀμήρου καὶ προτείνει μίαν ἐρμηνεία τῶν λόγων τοῦ Πρηξάσπη μέσα στὴν εὐρύτερη συνάφεια τῶν *Ἱστοριῶν* τοῦ Ἡρόδοτου. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ὅσα λέει ὁ Πρηξάσπης θεωροῦνται δικαιολογημένα ὡς μίαν μαρτυρία γιὰ τὴν ὑπαρξη τῆς πίστεως στὴν ἀνάσταση στὴν Περσία τοῦ 5ου αἰ. π.Χ.

Zeitschrift für Theologie und Kirche (τόμος 107, τεῦχος 1/2010)

Στὸ νέο τεῦχος τοῦ ἔγκριτου γερμανόφωνου περιοδικοῦ *Zeitschrift für Theologie und Kirche* δημοσιεύονται πέντε μελέτες, οἱ ὁποῖες καλύπτουν διάφορους τομεῖς τῆς θεολογίας. Ἡ πρώτη μελέτη εἶναι τοῦ M. Wolter καὶ ἔχει ὡς θέμα τῆς τὸν τρόπο ποὺ ἀντιλαμβάνεται ὁ ἀπόστολος Παῦλος τὸ ζήτημα τοῦ Ἰσραὴλ σὲ δύο σημαντικὰ κείμενά του, στὰ Γαλ. 4, 21-31 καὶ Ρωμ 9-11 («Das Israelproblem nach Gal 4,21-31 und Röm 9-11»). Στὴν ἀρχὴ ὁ συγγραφέας σημειώνει τὴ σημα-

σία πού ἔχει ὁ ὄρος «Ἰσραήλ» γιὰ τὸν καθορισμὸ τῆς θεολογικῆς ταυτότητας τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ (κυρίως ὅσον ἀφορᾷ στὴ σχέση του πρὸς τὸ Θεὸ καὶ τὰ ἔθνη) καὶ παρουσιάζει τὸν τρόπο πού χρησιμοποιεῖται ὁ ὄρος στὶς παύλειες ἐπιστολές. Στὴ συνέχεια ἀναλύει τὴν περικοπὴ Γαλ. 4, 21-31 καὶ καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι ἐδῶ τὸ θέμα εἶναι τὸ περιεχόμενο τῆς χριστιανικῆς ταυτότητας κι ὄχι ἡ τύχη τοῦ Ἰσραήλ. Ἀκολουθεῖ ἡ ἀνάλυση τῶν Ρωμ. 9-11. Ὁ Wolter ὑποστηρίζει ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ μιὰ ἀναθεώρηση τοῦ Γαλ. 4, 21-31 ἀλλὰ γιὰ μιὰ ἐσατολογικὴ ἀνάπτυξη του καὶ καταλήγει ὅτι τελικὰ ὁ Παῦλος ἀφήνει ἀνοικτὸ τὸ ζήτημα τοῦ Ἰσραήλ, ἀφοῦ στὴν ἐσατολογικὴ του προοπτικὴ ὁ Ἰσραήλ θὰ ἀπωλέσει τὴν ἰδιαίτερη ταυτότητά του ἢ ὁποῖα τὸν διακρίνει ἀπὸ τοὺς ὑπόλοιπους λαούς.

Ὁ H. Chr. Brennecke στὴ συνέχεια πραγματεύεται τὴ σχέση προτεσταντικῆς ταυτότητας καὶ ἀρχιτεκτονικῆς τῶν προτεσταντικῶν ναῶν (“Auf der Suche nach einer sichtbaren Identität. Protestantischer Kirchenbau zwischen Sakralität und Profanität”), ἓνα θέμα πού ἀπασχολεῖ ἰδιαίτερα ἔντονα τὸν προτεσταντικὸ χῶρο ἀπὸ τὸ 19ο αἰ. κι ἔξῃς. Ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀναζήτησις τῆς ταυτότητας τῶν προτεσταντικῶν ομάδων ἀποτυπώνεται στὴν ἐξέλιξη τῶν ἀρχιτεκτονικῶν τύπων τῆς προτεσταντικῆς ναοδομίας κατὰ τοὺς νεώτερους χρόνους. Ὁ Brennecke ἀναλύει τὶς θεολογικὲς τάσεις πού ἐπικράτησαν στὸν προτεσταντικὸ –καὶ κυρίως στὸ λουθηρανικό– χῶρο, ὅσον ἀφορᾷ στὴ ναοδομία, ἀπὸ τὴ Μεταρρύθμιση κι ἔξῃς καὶ ἀναδεικνύει τὴν ἐναλλαγὴ μεταξὺ ἱεροῦ καὶ κοσμικοῦ ὡς γνήσιες ἐκφράσεις αὐτῆς τῆς ἀναζήτησις τῆς ἰδιαίτερης ταυτότητας τῆς προτεσταντικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Ἡ τρίτη μελέτη τοῦ τρέχοντος τεύχους εἶναι τοῦ Chr. Spehr («“Fixigkeit ist keine Hexerei”. Zeitgenössische Darstellungen und Dokumentationen des Kirchenkampfes während der NS-Herrschaft»). Ἔχει ὡς θέμα τὴν τὸν τρόπο πού παρουσίασαν τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἀντιπαράθεση (Kirchenkampf) μεταξὺ τῆς ἐπίσημης γερμανικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς λεγόμενης «Ὁμολογούσας Ἐκκλησίας» (Bekennende Kirche), ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τοῦ ναζιστικοῦ καθεστώτος καὶ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὰ χρόνια τοῦ Ναζισμοῦ ἐκπρόσωποι τῆς ἐπίσημης Ἐκκλησίας τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ὁμολογούσας καὶ ἀντιστρατευόμενης στὸ Ναζισμὸ Ἐκκλησίας ἀντίστοιχα. Ἀπὸ τὴ μελέτη αὐτῶν τῶν κειμένων, πού πραγματεύονται τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς ἐποχῆς, προκύπτουν κάποια ἐνδιαφέροντα συμπεράσματα: α) αὐτὰ τὰ γεγονότα θεωρήθηκαν ἔξ ἀρχῆς πολὺ σημαντικά, β) οἱ ἐκπρόσωποι τῆς ἐπίσημης Ἐκκλησίας προτίμησαν τὴ μορφή τῶν προπαγανδιστικῶν φυλλαδίων καὶ τῶν μονογραφιῶν μὲ θέμα τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία καὶ παρουσίασαν τὰ γεγονότα μὲ ἐνθουσιώδη τρόπο ὡς μιὰ δευτέρη μεταρρύθμιση, γ) οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ὁμολογούσας Ἐκκλησίας, ἀντίθετα, περιορίστηκαν στὴν καταγραφή καὶ τεκμηρίωση τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν γεγονότων καὶ στὶς θεολογικὲς ὁμολογίες πίστεως, ἐπιθυμώντας ἔτσι νὰ ἀποφύγουν τὴ λογοκρισία.

Ἡ «χριστιανικὴ ἀρχή» καὶ ἡ σχέση τῆς μὲ τὴ διδασκαλία περὶ πίστεως τοῦ Ernst Troeltsch (Glaubenslehre) εἶναι τὸ θέμα τῆς μελέτης τοῦ F. Surall, πού ἀκο-

λουθεϊ («Relativer Subjektivismus. Das “christliche Prinzip” in der Glaubenslehre Ernst Troeltschs»). Σύμφωνα με τὸν Troeltsch ἡ «χριστιανικὴ ἀρχή» στηρίζεται ὄχι μόνο σὲ διαφορετικὲς ἱστορικὲς ἐκφράσεις ἀλλὰ ἐπίσης στὴν ὑποκειμενικὴ κρίση τῶν σύγχρονων θεολόγων. Κατὰ συνέπεια εἶναι μία πλουραλιστικὴ ἰδέα. Ὁ συγγραφέας τοῦ ἄρθρου ὡστόσο παρατηρεῖ ὅτι σήμερα αὐτὴ ἡ χριστιανικὴ ἀρχὴ στηρίζεται ὄχι τόσο στὶς θέσεις τοῦ Troeltsch ὅσο στὴν προτεσταντικὴ παράδοση, ἡ ὁποία κάνει λόγο γιὰ δύο βασικὰ στοιχεῖα, τὴ Γραφὴ καὶ τὴ δικαίωση, τὰ ὁποῖα ὁμως κατανοοῦνται μέσα στοῦ πλαίσιο τῆς σύγχρονης πολυφωνίας στὴ θεολογία καὶ στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἀφήνοντας ἔτσι κῶρο γιὰ ἕνα εὐρὸ πεδίο ὑποκειμενικῶν ἐρμηνειῶν.

Ἡ τελευταία μελέτη εἶναι τοῦ W. Krötke καὶ τὸ θέμα της εἶναι ἡ ἐκπαίδευση τῶν θεολόγων στὰ χρόνια τῆς Ἀνατολικῆς Γερμανίας («Das Profil des Berliner Sprachenkonvikts für die selbständige Theologenausbildung in der DDR»). Ὁ συγγραφέας ἐπικεντρώνεται στοῦ παράδειγμα τοῦ σεμιναρίου τοῦ Ἀνατολικοῦ Βερολίνου (Sprachenkonvikt) γιὰ νὰ ἐξηγήσει γιατί καὶ πῶς ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολικῆς Γερμανίας ἀποφάσισε νὰ ἀναλάβει τὴν ἀκαδημαϊκὴ ἐπιμόρφωση τῶν θεολόγων. Ἡ βασικὴ αἰτία ἦταν ὅτι τὰ σοσιαλιστικὰ πανεπιστήμια δὲν ἦταν πρόθυμα νὰ παράσχουν μία ἐκκλησιαστικὰ προσανατολισμένη θεολογικὴ κατάρτιση. Ὁ συγγραφέας ἐπίσης συζητᾷ τὶς δυσκολίες ποὺ ἀντιμέτωπος τὸ σεμινάριο τοῦ Βερολίνου, καθὼς ἐπίσης τὶς προτεραιότητες ποὺ ἔθεσε καὶ τὸ ἐκπαιδευτικὸ του προγράμμα.

Evangelische Theologie (τόμος 70, τεῦχος 1/2010)

Τὸ θέμα τοῦ πρώτου τεύχους τοῦ τρέχοντος ἔτους εἶναι ἡ μεταστροφή νοούμενη εἴτε ὡς μετάνοια εἴτε ὡς προσχώρηση σὲ μία νέα θρησκευτικὴ ὁμάδα. Ὁ ἐκδότης τοῦ τεύχους, ὁ γνωστὸς καθηγητὴς τῆς Καινῆς Διαθήκης Gerd Theißen, στοῦ εἰσαγωγικὸ σημείωμα συζητᾷ τὸ φαινόμενο τῆς μεταστροφῆς στὸν ἀρχαῖο Ἰουδαϊσμό, στὸν Χριστιανισμό καὶ στοῦ Ἰσλάμ καὶ παρουσιάζει ἐν συντομίᾳ τὸ περιεχόμενο τοῦ τεύχους. Κατακλείοντας τὸ ἐνδιαφέρον κείμενό του ἀναρωτιέται, ἐὰν θὰ μπορούσε ὁ Χριστιανισμός, χωρὶς βέβαια νὰ χάσει σὲ κάτι ἀπὸ τὴ δυναμικότητά του, νὰ διδαχθεῖ ἀπὸ τὶς ὑπόλοιπες θρησκείες καὶ νὰ τηρήσει μιὰ περισσότερο χαλαρὴ στάση ὅσον ἀφορᾷ στὶς ἐξωτερικὲς ἐκδηλώσεις τῆς μεταστροφῆς. Ὅπωςδήποτε ὁμως, παρατηρεῖ, δὲν θὰ πρέπει νὰ ἐγκαταλείψει τὸ κεντρικὸ κάλεσμα τοῦ βιβλικοῦ λόγου γιὰ μεταστροφή ἀπὸ κάθε εἶδους λάθος τρόπους ζωῆς καὶ πράξεις, κάτι τὸ ὁποῖο ἄλλωστε, μαζί με τὴν ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας καὶ τὴν ἐπιθυμία γιὰ διάλογο, ἀποτελεῖ μία ἀπὸ τὶς ἀνθρώπινες βάσεις τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Ἡ πρώτη μελέτη εἶναι ἀφιερωμένη στὴ μεταστροφή τοῦ ἀποστόλου Παύλου («Die Bekehrung des Paulus und seine Entwicklung vom Fundamentalisten zum Universalisten»). Ὁ συγγραφέας της, Gerd Theißen, ὑποστηρίζει –ἀντίθετα πρὸς τὴν παραδοσιακὴ ἀποψη– ὅτι ἡ μεταστροφή τοῦ Παύλου εἶχε ἤδη ἀρχίσει πρὶν τὸ ἐπεισόδιο στὴ Δαμασκὸ καὶ συνεχίσθηκε καὶ μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνο. Διακρίνει διάφο-

ρες στιγμές της μεταστροφής του Παύλου. Ὁ μετέπειτα ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν προσχώρησε (μεταστράφηκε) στὸν Φαρισαϊσμὸ καὶ ὄντας Φαρισαῖος ἀκολούθησε μία περισσότερο φουνταμενταλιστικὴ τάση. Μετὰ τὴ μεταστροφή του στὸ Χριστιανισμὸ ὡστόσο γίνεται ἕνας ἄνθρωπος μὲ οἰκουμενικὸ πνεῦμα. Ὁ Theiben ὑποστηρίζει ὅτι ὑπῆρχε πάντα ὁ κίνδυνος νὰ μεταμορφωθεῖ ὁ Παῦλος σὲ ἕναν χριστιανὸ φουνταμενταλιστή, ὅμως ἡ οἰκουμενικὴ του στάση πρὸς τοὺς ἔξω καὶ ἡ ἀνεκτικότητά του πρὸς τὶς ὁμάδες στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι αὐτὰ ποὺ τὸν χαρακτηρίζουν. Ὁ συγγραφέας ἐπίσης ὑποστηρίζει ὅτι αὐτὴ ἡ στάση τοῦ ἀποστόλου συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴ μεταστροφή του, ἡ ὁποία δὲ σταμάτησε νὰ διενεργεῖται σὲ ὅλη τὴ διάρκειά της ζωῆς του.

Μία ἄλλη σημαντικὴ μορφή τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, παράδειγμα μεταστροφῆς, εἶναι ὁ ἱερός Αὐγουστίνος. Σὲ αὐτὸν εἶναι ἀφιερωμένη ἡ μελέτη τοῦ Β. Mutschler ποὺ ἀκολουθεῖ («“Denn ich weiß durchaus nicht, welcher Gegend des Festlandes ich mich zuwenden und wo ich anlegen soll” - Augustins Bekehrung»). Στὴν περίπτωση τῆς μεταστροφῆς τοῦ Αὐγουστίνου διακρίνει κανεὶς ὄχι μόνο τὰ διαφορετικὰ στάδια αὐτῆς τῆς πορείας ἀλλὰ καὶ τὶς παραλλαγές στὶς διάφορες ἀφηγήσεις τῆς μεταστροφῆς του, οἱ ὁποῖες εἶναι οὐσιαστικὰ ἐπανερμηνεῖα κάθε φορὰ τοῦ γεγονότος. Ἔτσι ἡ μεταστροφή τοῦ ἱ. Αὐγουστίνου κατανοεῖται ὡς μία διὰ βίου πορεία κι ὄχι ὡς μία συγκεκριμένη στιγμή τῆς ζωῆς του. Ὁ συγγραφέας χρησιμοποιεῖ στὴν ἀνάλυση αὐτῆς τῆς πορείας τρία βασικὰ στοιχεῖα τῆς σύγχρονης ψυχολογικῆς θεωρίας γιὰ τὴ μεταστροφή: τὴν ἀναφορὰ α) στὴν προσωπικότητα, β) στὴ μετάβαση σὲ μία νέα ὁμάδα καὶ γ) στὴ διήγηση τῆς μεταστροφῆς καὶ ὑποστηρίζει ὅτι καὶ τὰ τρία στοιχεῖα ἐντοπίζονται στὴ μεταστροφή τοῦ ἱ. Αὐγουστίνου.

Ὁ L. Richter-Bernburg στὴ μελέτη ποὺ ἀκολουθεῖ («Statt Damaskus Kairos? Eine Bekehrung zu ismaelitischem Islam im 11. Jahrhundert») πραγματεύεται τὴ μεταστροφή στὸ ἰσλαμικὸ Ἰσλάμ τοῦ Πέρση λογοτέχνη καὶ στοχαστῆ τοῦ 11ου αἰ. Nâsser-e Khosrow. Ὁ ἴδιος ὁ Nâsser παραδίδει δύο διαφορετικὲς ἐκδοχὲς τῆς μεταστροφῆς του. Ὁ Richter-Bernburg ἐντοπίζει στὶς δύο αὐτὲς διηγήσεις τὰ διαφορετικὰ ἰδεολογικὰ καὶ λογοτεχνικὰ σχήματα καὶ μοντέλα καὶ προτείνει μία διαφορετικὴ ἀνάγνωση τῆς μετάβασης ἀπὸ μία συμβατικὴ θρησκευτικὴ σὲ μία δυναμικὴ καὶ ἐνεργὰ ἱεραποστολικὴ θρησκευτικὴ μειονότητα. Ἡ ἀνάλυση τοῦ συγγραφέα ὀδηγεῖ σὲ μία σχετικοποίηση τῆς παρουσίας ἐκ μέρους τοῦ Nâsser τῆς μεταστροφῆς του ὡς μίας αἰφνίδιας ἀπόφασης χωρὶς προηγουμένη προετοιμασία.

Ἡ προσχώρηση στὸ Ἰσλάμ εἶναι τὸ θέμα τῆς μελέτης τοῦ M. Reinkowski ποὺ ἀκολουθεῖ («Konversion zum Islam»). Ὁ συγγραφέας συγκρίνει τὴ σημερινὴ συζήτηση γιὰ τὸ ἀῤῥημένο ρεῦμα προσχώρησης στὸ Ἰσλάμ, ποὺ παρατηρεῖται στὴν Εὐρώπη, μὲ τὴν ἀναφορὰ σὲ προσπλυτισμοὺς στὸ Ἰσλάμ σὲ παλαιότερες ἐποχές. Ἡ ἄνθεση μὲ τὴν ὁποία κάνουν λόγο γιὰ τέτοιες κινήσεις οἱ μουσουλμανικὲς κρατικὲς ἀρχὲς ἀλλὰ καὶ οἱ μουσουλμάνοι συγγραφεῖς στὰ κείμενα τῆς προ-μοντέρνας

ἐποχῆς μπορεῖ νὰ ὀφείλεται στὸ αἶσθημα ὑπεροχῆς ποὺ διακρίνει τὸ Ἰσλάμ ἔναντι τῶν ἄλλων δύο θρησκειῶν, τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἐπιτυχεῖς ἐξισλαμισμοὺς μεγάλων περιοχῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας ποὺ πραγματοποιήθηκαν ἐκείνη τὴν ἐποχὴ. Ὁ Reinkowski ἐπισημαίνει ἐπίσης τὴν ἀνάγκη συγκρότησης ἑνὸς συντάγματος τῶν ἰσλαμικῶν πηγῶν ποὺ προσεγγίζουν τὸ θέμα τοῦ ἐξισλαμισμοῦ ἀπὸ τὴν ὀπτικὴ τοῦ Ἰσλάμ. Ἐνα τέτοιο ἐργαλεῖο θὰ καλύψει ὡς ἕνα βαθμὸ τὸ κενὸ ποὺ δημιουργεῖται ἐξαιτίας τῶν λιγοστῶν πηγῶν ποὺ σχετίζονται μὲ τὸν ἐξισλαμισμό κι ἐπιπλέον θὰ συμβάλει σὲ μία ἀντικειμενικότερη ἀξιολόγηση τοῦ φαινομένου.

Στὴ συνέχεια ὁ H. Bedford-Strohm παρουσιάζει τὸ βιβλίο τοῦ Johann Baptist Metz «Memoria Passionis» («Plädoyer für ein leidempfindliches Christentum – zu Johann Baptist Metz’ Buch “Memoria Passionis”»). Ὁ Metz εἶναι γνωστὸς καὶ ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἔργα του γιὰ τὶς θέσεις του σχετικά μὲ τὸ ρόλο τῆς θεολογίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας στὴ σύγχρονη πλουραλιστικὴ κοινωνία. Καὶ στὸ ὑπὸ συζήτηση ἔργο του ἐπαναλαμβάνει μὲ ἔμφαση πολλὰ ἀπὸ τὶς βασικὲς του θέσεις. Ὁ Metz θεωρεῖ ὡς σημεῖα τῆς σύγχρονης ἐποχῆς τὴν ἔντονη ἀναζήτηση τοῦ ἀνθρώπου γιὰ ταυτότητα, πατρίδα, ἀσφάλεια καὶ εἰρήνη. Τονίζει ὡστόσο ὅτι τὸ εὐαγγέλιο δὲν ἔχει ὡς στόχο του νὰ ἱκανοποιήσει αὐτὲς τὶς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπεναντίας θεωρεῖ ὅτι ἕνας ἀκίνδυνος Χριστιανισμὸς δὲ μπορεῖ νὰ προσφέρει πραγματικὴ ἱκανοποίηση καὶ νὰ ἀπελευθερώσει τὸν ἄνθρωπο. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Bedford-Strohm, τὸ ἔργο τοῦ Metz καὶ ὁ τονισμὸς σὲ αὐτὸ τοῦ στοιχείου τοῦ πόνου ἔρχεται νὰ διορθώσει μία παλαιότερη ἀντίληψη γιὰ ἕναν ἀκίνδυνο Χριστιανισμό. Ὅμως αὐτὸ δὲν εἶναι ἀρκετό. Μία θεολογία, ἡ ὁποία τονίζει τὸ στοιχεῖο τοῦ πόνου καὶ τῶν δοκιμασιῶν, ἀποκτᾷ οὐσιαστικὴ ἀξία, ὅταν εἶναι ταυτόχρονα καὶ θεολογία τῆς ἐλπίδας.

Τὸ τελευταῖο κείμενο τοῦ τρέχοντος τεύχους εἶναι τοῦ H. Wrogemann κι ἔχει ὡς θέμα τὶς περιπτώσεις προσχώρησης Χριστιανῶν στὸ Ἰσλάμ καὶ ἀντίστροφα μουσουλμάνων στὸ Χριστιανισμό ποὺ παρατηροῦνται σήμερα στὴν Εὐρώπη («Konversionen zwischen Christentum und Islam in Mitteleuropa in der Gegenwart»). Ὁ συγγραφέας σημειώνει στὴν ἀρχὴ τὰ ἐλλιπῆ στατιστικὰ στοιχεῖα καὶ στὴ συνέχεια ἐπικεντρώνεται σὲ ὀρισμένες ἐνδιαφέρουσες πτυχὲς τοῦ φαινομένου: στὶς μορφὲς ποὺ λαμβάνει ἡ πρόσκληση προσχώρησης στὴ νέα θρησκεία, στὶς διαφορετικὲς μορφὲς αὐτῶν τῶν μεταστροφῶν, στὶς ἀντιδράσεις τοῦ κοινωνικοῦ περιγύρου, στὴ θεολογικὴ καὶ νομικὴ στάση ἀπέναντι στὸ φαινόμενο καὶ στὶς δυσκολίες ποὺ προκαλοῦν τέτοιες μεταστροφὲς στὸ διάλογο μεταξὺ Ἰσλάμ καὶ χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν.

Theologie und Philosophie (τόμος 84, τεῦχος 4 /2009)

Τὸ περιοδικὸ *Theologie und Philosophie* κυκλοφορεῖ σὲ τριμηνιαία βάση καὶ εἶναι τὸ ἐπίσημο ἐπιστημονικὸ ὄργανο τῆς Philosophisch-Theologische Hochschule Sankt Georgen (Φρανκφούρτη) καὶ τῆς Hochschule für Philosophie τῆς

Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τῶν Ἰησουϊτῶν (Μόναχο). Σκοπὸς τοῦ περιοδικοῦ εἶναι ἡ προαγωγή τῆς θεολογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς ἔρευνας. Στὸ τρέχον τεῦχος δημοσιεύονται πέντε ἄρθρα καὶ μία σειρὰ βιβλιοκρισιῶν.

Ἡ πρώτη μελέτη εἶναι τοῦ Jörg Splett καὶ τὸ θέμα της εἶναι ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ σχέση της μὲ τὴν ἀλήθεια («In der Wahrheit leben. Eine Überforderung»). Καθὼς ἐλευθερία καὶ ἀλήθεια συνδέονται στενὰ μεταξύ τους, εἶναι φυσικὸ τὸ ψέμα νὰ καταδικάζεται σὲ κείμενα ὅπως τοῦ Αὐγουστίνου ἢ τοῦ Kant καὶ τοῦ Fichte. Σήμερα ὡστόσο τὸ ψέμα ἐμφανίζεται ὡς κάτι τὸ ἀναπόφευκτο καὶ συχνὰ γίνεται λόγος γιὰ τὴν τέχνη τοῦ ψέματος, ἡ ὁποία θεωρεῖται ἕνα θετικὸ προσόν. Πρόκειται γιὰ μία τάση ἡ ὁποία ἐν μέρει ὀφείλεται στὴν ἑλλιπῆ διάκριση μεταξύ τῆς ψευδοῦς δήλωσης (falsiloquium) καὶ τοῦ ψέματος (mendacium). Ὁ συγγραφέας προτείνει ὡς τρόπο ζωῆς τὸ «ἀληθεύοντες ἐν ἀγάπῃ», μία στάση ζωῆς, ἡ ὁποία θέτει ὑψηλὰ ἀπαιτήσεις στὸ σύγχρονο ἄνθρωπο καὶ ἀνοίγει τὴν προοπτικὴ τῆς συνεχοῦς ὑπέρβασης τοῦ ἑαυτοῦ του. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ κατορθώσει ὁ ἄνθρωπος νὰ ζήσει ἀνθρώπινα εἶναι νὰ συνδυάσει τὴν ἐλευθερία, τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ἀγάπη μὲ τὴν ἐλπίδα.

Ὁ Friedo Ricken SJ στὴ συνέχεια πραγματεύεται τὴν θέση τοῦ Kant γιὰ τὴν εὐθύνη ποὺ ἔχει κάθε θρησκευτικὴ κοινότητα στὴν ὑπερνίκηση τοῦ κακοῦ («Die Überwindung des Bösen. Kant über die Aufgabe einer Religionsgemeinschaft»). Ἡ θέση τοῦ Kant γιὰ τὸ ἠθικὸ κοινωνικὸ ὄν (RGV) τόνισε δύο νέα στοιχεῖα ἐναντι τῆς ιδέας τοῦ ἠθικοῦ κόσμου (KrV) καὶ ἐκείνης τοῦ βασιλείου τῶν σκοπῶν (GMS): κατέδειξε α) ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι εὐθραυστη καὶ β) ὅτι ἐνῶ ὁ ἠθικὸς κόσμος καὶ τὸ βασίλειο τῶν σκοπῶν εἶναι μόνο μία ἰδέα, τὸ ἠθικὸ κοινωνικὸ ὄν εἶναι τὸ μόνο ποὺ μπορεῖ νὰ τὴν καταστήσει πραγματικότητα. Αὐτὸ ὅμως σύμφωνα μὲ τὸν συγγραφέα εἶναι ἐπίσης τὸ ἔργο τῶν ἱστορικῶν θρησκειῶν καὶ καταλήγει τὴ μελέτη του ἀναζητώντας τρόπους θετικῆς ἀξιολόγησης τῶν θρησκειῶν μὲ βάση τὴ θέση τοῦ Kant.

Ἡ φαινομενολογικὴ προσέγγιση τῆς ἠθικῆς, ποὺ πρότεινε ὁ Max Scheler, ὡς μία ἐναλλακτικὴ δυνατότητα κατανόησης τοῦ ἠθικοῦ κόσμου, εἶναι τὸ θέμα τῆς μελέτης τοῦ Christoph Seibert, ποὺ ἀκολουθεῖ («Gefühl und Vernunft. Überlegungen zu Max Schelers fundamentalthischen Ansatz»). Ὁ συγγραφέας ἐστιάζει τὴν ἀνάλυσή του στὴ σχέση λογικῆς καὶ συναίσθηματος. Ἀπὸ αὐτὴν προκύπτουν δύο βασικά στοιχεῖα: α) καταδεικνύεται ὁ βαθμὸς, στὸν ὁποῖο ὁ Scheler τονίζει τὴν ἄμεση ἐμπειρία τῶν ἠθικῶν νοημάτων ὡς τὴν ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ κάθε ἔλλογο ἠθικὸ λόγο καὶ β) ἀναδεικνύει ἕνα ἐγγενὲς πρόβλημα τῆς σκέψης τοῦ Scheler, ὅτι δηλαδή, ἐνῶ ἡ ἄμεση βίωση τῶν ἠθικῶν ἀξιών διαδραματίζει ἕναν ἀποφασιστικὸ ρόλο στὴ διαδικασία τῆς ἀνθρώπινης ἠθικῆς ἐμπειρίας, δὲ θὰ πρέπει νὰ ταυτιστεῖ μὲ τὴν ἴδια τὴ διαδικασία.

Τὸ ἐπόμενο κείμενο εἶναι τοῦ Michael Kühnlein κι ἔχει ὡς θέμα του τὴν πρόταση τοῦ Jürgen Habermas γιὰ μία μεταμοντέρνα διεύρυνση τῆς ιδέας τοῦ ὀρθοῦ λόγου ὡς ἀπάντηση στὴν κρίση στὴν ὁποία ἔχει περιέλθει ὁ δυτικὸς πολιτικὸς φι-

λελευθερισμός («Zwischen Vernunftreligion und Existenztheologie: Zum postsäkularen Denken von Jürgen Habermas»). Βασικό χαρακτηριστικό αὐτῆς τῆς διεύρυνσης εἶναι ἡ ἀπόσταση μὲ ἀυτοκριτική διάθεση ἀπὸ ὅποια προηγούμενη ἀντίληψη τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἐλευθερία δὲ μπορεῖ πλέον νὰ νοεῖται ὡς ἀπρόσκοπη ἔκφραση λόγου ἀλλὰ ὡς δεκτικότητα πρὸς τὶς παραδόσεις τοῦ ἀγαθοῦ. Μὲ αὐτὴν τῆ βασικὴ θέση συνδέεται καὶ ἡ θετικὴ ἀξιολόγηση τῆς θρησκείας ἀπὸ τὸν Habermas. Ὁ συγγραφέας ἐξετάζει τὶς ἱστορικὲς καὶ ἐρμηνευτικὲς προϋποθέσεις ποὺ ὀδήγησαν σὲ αὐτὴν τὴν ἀλλαγὴ καὶ θέτει τὸ ἐρώτημα ποιὲς μπορεῖ νὰ εἶναι οἱ συνέπειες τῆς νέας ἀντίληψης στὸ μεθοδικὸ ἀθεϊσμό μερικῶν θεωριῶν κοινωνικῆς δικαιοσύνης.

Στὸ τελευταῖο ἄρθρο ὁ Werner Löser συζητᾷ τὰ ὅσα ἀκολούθησαν τὴν ὑπογραφή τῆς «Κοινῆς Διακήρυξης γιὰ τὸ Δόγμα τῆς Δικαίωσης» ἀπὸ τὴν Παγκόσμια Ἐνωση τῶν Λουθηρανῶν καὶ τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία στὸ Augsburg τὸ 1999 («Die „Gemeinsame Erklärung zur Rechtfertigungslehre“ 1999-2009»). Δέκα χρόνια ἀργότερα ἡ διακήρυξη δὲ φαίνεται νὰ ἄσκησε ἰδιαίτερη ἐπίδραση οὔτε ἐπαναλήφθηκαν παρόμοιες προσπάθειες. Ὁ συγγραφέας τὸ ἀποδίδει σὲ διάφορους λόγους ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους κάποιοι εἶναι θεολογικοὶ (ὀρισμένα θεολογικὰ ζητήματα δὲν ἔτχαν τελικὰ μεγάλῃς προσοχῆς) καὶ κάποιοι ἱστορικοὶ-ἐκκλησιαστικοὶ (οἱ ἐκκλησιαστικὲς ἐξελίξεις στὴ Γερμανία ὀδήγησαν στὸ συμπέρασμα ὅτι μία πιθανὴ ἔνωση Λουθηρανῶν καὶ Ρωμαιοκαθολικῶν δὲν εἶναι τόσο σημαντικὴ).

*Αικατερίνη Τσαλαμπούνη,
Λέκτορας Τμήματος Ποιμαντικῆς
καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας ΑΠΘ*

Modern Theology (τόμος 26, τεῦχος 1/2010)

Τὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ νέου ἔτους εἶναι ἐπετειακόν, καθὼς συμπληρώνονται 25 χρόνια κυκλοφορίας τοῦ σημαντικοῦ αὐτοῦ θεολογικοῦ περιοδικοῦ. Μεγάλο μέρος του (σσ. 1-75), εἶναι ἀφιερωμένο σὲ κείμενα σχετικὰ μὲ τὴ μέχρι τώρα πορεία, τὶς προοπτικὲς, τὶς ἐπιδιώξεις καὶ τὸ μέλλον τοῦ *Modern Theology*.

Στὸ πρῶτο ἄρθρο τοῦ τρέχοντος τεύχους μὲ τίτλο «Theophany and Indication: Reconciling Augustinian and Palamite aesthetics» ὁ Ἰωάννης Παντ. Μανουσσάκης ἐπιχειρεῖ μὲ βάση τὶς περὶ θεοφάνειας περιγραφὲς τῆς Π.Δ. (Ἔξ. 3 καὶ 19, Β' Βασ. 19) νὰ ἀπαντήσῃ στὸ ἐρώτημα ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς χριστιανικῆς ἐρμηνευτικῆς ποιὸ πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ μὲ ποιὸ τρόπο ἐμφανίζεται στοὺς Πατριάρχες καὶ στοὺς προφῆτες. Ὁ συγγραφέας θεωρεῖ πὼς αὐτὴ ἡ φαινομενικὰ ἀπλοϊκὴ ἐρώτηση βρῖσκεται στὸ ἐπίκεντρο τῆς προσπάθειας διαμόρφωσης δύο διακριτῶν θεολογικῶν προτάσεων (theological aesthetics), τοῦ Αὐγουστίνου στὴ Δύση καὶ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ στὴν Ἀνατολή. Ἐδῶ ἐπιχειρεῖται ἀπὸ τὸ συγγραφέα μιὰ περισσότερο χριστοκεντρικὴ ἐρμηνευτικὴ κατανόηση τῆς αἰσθητικῆς (aesthetics) πρὸς ὑπέρβαση τῆς κάθετης καὶ πολεμικῆς διάστασης μεταξὺ τῶν δύο παραδοσιακῶν προτάσεων, μὲ βάση τὸ ἔργο τοῦ Balthasar καὶ τὴν ἔννοια τῆς ἐνδειξης (indication) τῶν Husserl καὶ Merleau-Ponty.

Στὸ ἐπόμενο κείμενο μὲ τίτλο «The Holy Spirit in the Cappadocians: past and present» ὁ Chr. Beeley ἐπιθυμῆ νὰ ὑπερβῆ τὶς ἐρμηνευτικὲς μονομέρειες τῆς σύγχρονης ἔρευνας σχετικὰ μὲ τὴ θεώρηση τῶν Καππαδοκῶν γιὰ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα (π.χ. τὴν ἀπουσία ἐνδιαφέροντος γιὰ τὸ πολὺπλοκο ἱστορικὸ πλαίσιο τῆς ἐποχῆς τοῦ 4ου αἰῶνα, ὅτι καὶ οἱ τρεῖς Πατέρες παρέχουν διαφορετικὲς ἐκδοχὲς τῆς ἴδιας θεολογικῆς πρότασης κ.λπ.). Ἔτσι ἐπιχειρεῖται ἐδῶ μὴ νέα συγκριτικὴ ἀξιολόγηση τῆς καππαδοκικῆς Πνευματολογίας σὲ σχέση εὐρύτερα μὲ τὴν περὶ Ἁγίας Τριάδος θεολογία, ἀλλὰ καὶ ζητήματα πρακτικῆς φύσεως, ὅπως ἡ πνευματικότητα, ὁ μοναχισμὸς, ὁ ρόλος τῆς θείας χάριτος γιὰ τὴ χριστιανικὴ ζωὴ κ.λπ.

Στὸ τελευταῖο ἄρθρο τοῦ παρόντος τεύχους μὲ τίτλο «The Son more visible: Immaterialism and The Incarnation» οἱ Marc Hight καὶ Joshua Bohannon ἰσχυρίζονται ὅτι μὴ ὑλιστικὴ ὄντολογία (immaterialist ontology), ἕνα εἶδος δηλαδή, μεταφυσικῆς ποῦ ἀρνεῖται τὴν ὑπαρξὴ ὑλικῆς οὐσίας, εἶναι πολὺ περισσότερο σύμφωνη πρὸς τὸ χριστιανικὸ δόγμα, σὲ σχέση μὲ μὴ ὄντολογία ἡ ὁποία περιλαμβάνει τὴν ὑπαρξὴ τῆς ὑλικῆς οὐσίας. Ἔτσι γίνεται μὴ προσπάθεια μὲ βάση τὴ χρῆση τῆς φιλοσοφικῆς σκέψης τοῦ George Berkeley νὰ συζητηθεῖ σ' αὐτὴ τὴν προοπτικὴ ἡ διδασκαλία περὶ τῆς Σάρκωσης τοῦ Χριστοῦ. Τὸ τεῦχος ὁλοκληρῶνεται μὲ ἱκανὸ ἀριθμὸ βιβλιοπαρουσιάσεων.

Scottish Journal of Theology (τόμος 63, τεῦχος 1/ 2010)

Στὸ πρῶτο ἄρθρο τοῦ τεύχους μὲ τίτλο «Is universalism a problem for particularists?», ὁ Oliver Crisp μὲ βάση ἕνα προγενέστερο κείμενό του γιὰ τὸν Αὐγουστινισμό, ὡς ἀντίληψη ἡ ὁποία συνάδει πρὸς τὸν universalism, ἀποψη ποῦ μπορεῖ νὰ γίνῃ εὐρύτερα ἀποδεκτὴ χωρὶς ἰδιαίτερα προβλήματα, θέτει τὸ ζήτημα τῆς ἀνάδυσσης τοῦ προβλήματος τῆς κατανόησης τοῦ κακοῦ στὸ αὐγουστίνειο κοσμοεἶδωλο. Ὁ Θεὸς θὰ μποροῦσε νὰ δημιουργήσῃ ἕνα κόσμον, ὅπου ὅλοι θὰ σώζονταν ἀλλὰ αὐτὸ δὲν συνέβη, γεγονός ποῦ θέτει σὲ ἀμφιβολία τὴ θεία ἀγαθότητα καὶ καλοσύνη. Στὸ προκείμενο ἄρθρο ὁ συγγραφέας θὰ προσπαθῆσῃ νὰ ἀντικρούσῃ αὐτὸ τὸ εἶδος αὐγουστινισμοῦ (Augustinian universalism), τονίζοντας ὅτι ὑπάρχουν σοβαροὶ θεολογικοὶ λόγοι οἱ ὁποῖοι μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ δεχθῶμε ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θὰ προσφέρει τὴ σωτηρία σ' ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα.

Στὸ ἐπόμενο κείμενο μὲ τίτλο «Joseph Smith and the Bible» ὁ Kent Jackson προσφέρει μὴ νέα προσέγγιση στὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔργο τοῦ Joseph Smith (1805-1844), τοῦ ἰδρυτῆ τοῦ Μορμονισμοῦ. Ὁ Joseph Smith εἶναι γνωστὸς γιὰ τὴν ἔκδοση τοῦ βιβλίου τῶν Μορμόνων, ὡς μὴς ἱστορίας σχεδὸν ἰσοτίμης μὲ τὴ Βίβλο, στὸ ὁποῖο βιβλίον περιγράφονται τὰ βασικὰ πιστεύω τοῦ Μορμονισμοῦ. Ἐκεῖνο ποῦ συχνὰ διαφεύγει τῶν ἱστορικῶν καὶ παραθεωρεῖται εἶναι ὅτι κάθε πλευρὰ τῆς προσωπικότητας καὶ τοῦ ἔργου του σχετίζονται πολὺ στενὰ μὲ τὴ Βίβλο, ὅπως ἐκεῖνος τουλάχιστον τὴν ἐρμηνεύει. Ὁ συγγραφέας προσπαθεῖ νὰ διερευνήσῃ τὸ ρόλο ποῦ διαδραματίζει ἡ Βίβλος στὴ ζωὴ τοῦ Joseph Smith, ἀλλὰ καὶ στὴ διαμόρφωση τῶν βασικῶν ἀντιλήψεων τῶν Μορμόνων.

Ὁ Walter Lowe στὸ ἄρθρο του μὲ τίτλο «Why we need apocalyptic» διαπιστώνει πὼς μιὰ κατάλληλη θεώρηση περὶ ἀποκάλυψης εἶναι ἀναγκαία γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση ποικίλων θεολογικῶν προκλήσεων τῆς ἐποχῆς μας. Μέσα στὸ πλαίσιο ἑνὸς διαλόγου μὲ τὴ *Δογματικὴ* τοῦ K. Barth προσπαθεῖ νὰ ἐξετάσει πὼς πρέπει νὰ κατανοηθεῖ αὐτὸ τὸ εἶδος ἀποκαλυπτικῆς, ἐμμένοντας σὲ δύο βασικὰ σημεῖα, τὴν ὀρθότητα καὶ τὴν «συναφειακότητα», ὡς τοὺς ἀπαραίτους συνδετικούς κρίκους μεταξὺ τῶν σύγχρονων προκλήσεων καὶ τῆς ἀποκαλυπτικῆς.

Στὸ ἄρθρο ποὺ ἀκολουθεῖ μὲ τίτλο «John Napier and the mathematics of the 'middle future' apocalypse», ὁ Philip Almond ἐρευνᾷ τὴν ἔννοια τῆς «'middle future' apocalypse» στὸ ἔργο ἑνὸς Σκωτσέζου θεολόγου καὶ ὄχι μόνο τοῦ 16ου αἰ., τοῦ John Napier. Ὁ «μεσο-πρόθεσμος» αὐτὸς ἀποκαλυπτισμὸς, ποὺ προβλέπει τὸ τέλος τοῦ κόσμου στὰ ἐπόμενα 100-200 χρόνια, θέλει νὰ διαμορφώσει τὶς κατάλληλες προϋποθέσεις καὶ ὅρους ποὺ εἶναι ἀναγκαῖοι γιὰ τὴν πραγμάτωση ἐκεῖνων τῶν γεγονότων ποὺ θὰ ὀδηγήσουν στὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ. Ὁ συγγραφέας ἐπιθυμεῖ νὰ διερευνήσει τὴ διασύνδεση μεταξὺ μαθηματικῶν καὶ ἀποκαλυπτικῆς στὸ ἔργο τοῦ Napier δείχνοντας τὴν ἐνδεχόμενη χρησιμότητά του.

Ὁ Paul Molnar στὸ ἄρθρο του μὲ τίτλο «'Thy word is truth': the role of faith in reading scripture theologically with Karl Barth», μὲ βάση τὴ σκέψη τοῦ κορυφαίου προτεστάντη θεολόγου τοῦ 20οῦ αἰ. θέλει νὰ δείξει πὼς καὶ γιατί ἡ ἀνάγνωση τῆς Βίβλου μὲ ἐργαλεῖο τὴν πίστη εἶναι ἀναγκαία ἔτσι ὥστε νὰ ὀδηγηθεῖ ὁ ἀναγνώστης στὴν κατανόηση τῆς ἀλήθειας, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Θεὸ ποὺ μιλά σὲ μᾶς διὰ τοῦ Υἱοῦ του. Ὁ συγγραφέας θὰ τονίσει τὴν ἐμμονὴ τοῦ Karl Barth ὅτι ὁ μόνος τρόπος νὰ γνωρίσουμε τὸ Θεὸ εἶναι μέσω τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπομένως μέσω τοῦ Πνεύματος καὶ ὄχι μὲ ἀφειρητὰ τὴ μελέτη τῆς θρησκευτικῆς ἐμπειρίας. Κλείνοντας, ὁ συγγραφέας ἐξετάζει τὴ σχέση τοῦ Paul Tillich καὶ ἄλλων θεολόγων πρὸς τὴν ὀρθότητα τῆς κατανόησης ἀπὸ τὸν Karl Barth τῆς σχέσης μεταξὺ θρησκείας καὶ Ἀποκάλυψης.

Στὸ τελευταῖο ἄρθρο τοῦ τεύχους μὲ τίτλο «Manifold Grace in John Cassian and Prosper of Aquitaine» ὁ Alexander Hwang ἐρευνᾷ τὸν τρόπο κατανόησης στοὺς John Cassian καὶ Prosper of Aquitaine τῆς ἐλεύθερης βουλήσεως καὶ τῆς χάριτος στὸ πλαίσιο τῆς προσπάθειας ἀποκρυστάλλωσης τῆς περὶ χάριτος διδασκαλίας στὸ περιθώριο τῆς πελαγιανικῆς διαμάχης. Οἱ δύο αὐτοὶ συγγραφεῖς ἀποτυγχάνουν τελικὰ νὰ ἐπηρεάσουν τὴν ἐξέλιξη τῆς σχετικῆς ἔριδας σχετικὰ μὲ τὸ «πὼς» τῆς σωτηρίας (μόνο ἀπὸ τὴ θεία χάρι ἢ μόνο ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη δράση), ἀν καὶ διαμορφώνουν μία περισσότερο ἐναλλακτικὴ καὶ λιγότερο ἀποκλειστικὴ θεώρηση.

New Blackfriars (τόμος 91, τεῦχος 1031/2010)

Ὁ A. Williams σὲ ἕνα ἀπὸ τὰ ἄρθρα τοῦ τρέχοντος τεύχους μὲ τίτλο «Is Aquinas a Foundationalist?», ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξηγήσει γιατί ὁ Ἀκινάτης δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὅτι διαθέτει μιὰ θεμελιοκρατικὴ ἐπιστημολογία. Πρὸς τοῦτο ἐξετά-

ζει την έννοια τῆς «scientia» καὶ τῆς ἱερωῆς διδασκαλίας στὸ κλασικὸ Summa theologiae, μὲ εἰδικὴ ἀναφορὰ στὸν τρόπο χρήσης τῆς ἔννομιας τῆς μεταφορᾶς (metaphor). Κατὰ τὸν συγγραφέα ἡ ἱερὴ διδασκαλία τοῦ ἹΑκινάτη (sacra doctrina) δὲν ἔχει σκοπὸ νὰ προσφέρει ἀπόλυτη ἀσφάλεια στὴ γνώση, ἀλλὰ πρωτίστως νὰ ἐκφράσει τὴν προσωρινότητά της προκαλώντας τὸ στοχασμὸ.

Ὁ Aidan Nichols ο.ρ. στὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ μὲ τίτλο «The theology of Jean Danielou: Epochs, Correspondences, and the orders of the real», προσπαθεῖ νὰ ἐρευνήσει τὴν θεολογικὴ μεθοδολογία τοῦ κλασικοῦ θεολόγου τῆς ‘ressourcement’ τοῦ 20οῦ αἰ., γιὰ τὴ δυτικὴ τουλάχιστον θεολογία, Jean Danielou. Πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ ἐπικεντρώνεται στὰ ἐξῆς θέματα. Καταρχὰ στὶς ‘Epochs’ (ἐποχές), ὡς στροφὴ πρὸς τὴ «θεολογία τῆς ἱστορίας», ὅπως διαμορφώθηκε ἀπὸ τὴ «βιβλικὴ θεολογία», ἔπειτα στὶς ‘Correspondences’ (ἀντιστοιχίες), ὡς τὴν κοσμικοῦ τύπου αἰσθητικὴ θεωρία του καὶ στὶς ‘orders’ (τάξεις) μὲ ἐπίκεντρο τὴ διάκριση ποὺ προσέλαβε ἀπὸ τὸν Πασκάλ, γιὰ τὰ ἐπίπεδα τῆς πραγματικότητας καὶ τὴν ποικιλία τῶν ἐπιστημολογικῶν προσεγγίσεων. Τὸ ἄρθρο ὀλοκληρώνεται μὲ τὴ διασύνδεση τῶν παραπάνω μὲ τὸν πυρήνα τῆς θεολογίας του, ποὺ ὑπῆρξε ὁ Θεὸς ἐν Χριστῷ.

Στὸ ἐπόμενο ἄρθρο μὲ τίτλο «Augustine’s Ethics of belief and avoiding violence in Religious disputes», ὁ Owen Anderson ἐξετάζει τὶς σχετικὲς περὶ ἠθικῆς τῶν πιστῶν ἀντιλήψεις τοῦ Αὐγουστίνου ὡς πρὸς τὸν τρόπο ποὺ προσεγγίζει τοὺς ἀπίστους. Διερευνᾶται ἐπίσης πῶς αὐτὲς οἱ ἀντιλήψεις του προσδιορίζονται ἀπὸ τὴν ἐκ μέρους του κατανόηση τοῦ προβλήματος τοῦ κακοῦ καὶ πῶς ἡ πτώση ἐπηρεάζει τὴν ἐλεύθερη βούληση. Τὸ ἄρθρο ὀλοκληρώνεται μὲ τὴ διαπίστωση ὅτι ὁ Αὐγουστίνος θὰ μπορούσε νὰ προχωρήσει ἀκόμη περισσότερο, ὑποστηρίζοντας τὴν ἀξίωση ὅτι εἶναι σαφὲς πῶς ὁ Θεὸς ὑπάρχει καὶ ἐπίσης ὅτι οἱ ἐσωτερικὲς του προϋποθέσεις ἔχουν χρησιμοποιηθεῖ στὸ νὰ δικαιώσουν τὸν ἐξαγνακασμὸ σὲ θέματα θρησκευτικῆς πίστεως.

Orientalia Christiana Periodica, (τεῦχος 2/ 2009)

Τὸ *Orientalia Christiana Periodica* ἀποτελεῖ περιοδικὴ ἔκδοση τοῦ Pontificium Institutum Orientalium Studiorum τῆς Ρώμης, ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴ μελέτη ποικίλων θεολογικῶν καὶ ἱστορικῶν θεμάτων ποὺ ἀφοροῦν στὸν ἹΑνατολικὸ Χριστιανισμό. Τὸ τεῦχος ξεκινᾶει μὲ τὸ ἄρθρο τοῦ Osvaldo Raineri «Vita del nostro padre Hara Dengel», τὸ ὁποῖο ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἔκδοση ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο τῆς Orthodox Tawahdo Church στὴν Αἰθιοπία τὸ 2004/5 τοῦ βιβλίου «Gadla abuna Hara Dengel», ποὺ ἀφορᾶ στὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ διακόνου Hara Dengel. Πρόκειται γιὰ ἕναν ἅγιο τῆς Αἰθιοπικῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος, μεταξὺ ἄλλων, ἀγωνίστηκε καὶ μαρτύρησε σὲ μία περίπλοκη ἱστορικὴ περίοδο (15ος-16ος αἰ.), ὅπου ἡ Αἰθιοπία ἀντιμετώπιζε ἀπὸ τὴ μία τὸ Ἱσλάμ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν εἴσοδο Δυτικῶν μισσιοναρίων.

Στὴ συνέχεια ἀκολουθεῖ τὸ κείμενο τοῦ Michael Paul «Continuity and Change in the Novgorodian Archiepiscopal Office 1478-1589», παρουσιάζει μὲ εὐγλωτο τρόπο μία ματιά στὴν ἱστορία ἑκατὸ ἐτῶν περίπου στὶς σχέσεις μεταξύ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Μόσχας καὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ Novgorod, περιγράφοντας τὰ προβλήματα καὶ τὶς συχνές ὑπερβολές στὸν τρόπο ἐπιβολῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς τῆς Μοσχοβίτικης Ἐκκλησίας.

Ὁ Vincenzo Ruggieri στὸ ἄρθρο του μὲ τίτλο «Patara: due casi di architettura bizantina e la continuità urbana» ἐπιχειρεῖ μία ἱστορικο-ἀρχιτεκτονικὴ μελέτη γιὰ νὰ ἀναδείξει μὲ βάση τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα ἀπὸ δυὸ μεσαιωνικοὺς ναοὺς τὴν ἀστική συνέχεια τῆς πόλεως τῶν Πατάρων τῆς Λυκίας, ὅπως ἐπίσης καὶ νὰ μελετήσῃ τὴ σημασία τῶν ἐνδεχόμενων λειτουργικῶν μεταβολῶν οἱ ὁποῖες ἐπέδρασαν ἐπίσης ἀπὸ τὴν πλευρὰ τους στὴ διαμόρφωση τῆς ἀστικῆς «εἰκόνας» τῆς εὐρύτερης περιοχῆς.

Ὁ Stefano Parenti στὸ κείμενο μὲ τίτλο «Un fascicolo ritrovato dell' horologion Sinai gr. 863 (IX secolo)» ἐπιθυμεῖ νὰ ἀναδείξει μεταξύ ἄλλων ὅτι τὸ συγκεκριμένο ἀρχαῖο Ὁρολόγιον, μιὰ σημαντικὴ πηγὴ γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς ἀκολουθίας τῶν Ὁρῶν στὰ μοναστήρια τῆς Παλαιστίνης, ἦταν γνωστὸ καὶ ἐν χρήσει ἀπὸ τοὺς Ρώσους τοῦ περασμένου αἰῶνα πολὺ πρὶν τὴν ἔντυπη ἔκδοσή του ἀπὸ τὸν J. Mateos τὸ 1964. Ἐπίσης προβαίνει σὲ εἰδικότερες λειτουργικο-δομικὲς ἀναλύσεις, προκειμένου νὰ φέρει στὴν ἐπιφάνεια ἐπαναλήψεις καὶ ἄλλα στοιχεῖα μέσα στὸ ἴδιο τὸ Ὁρολόγιον.

Ὁ Mark Morozovich στὸ κείμενο «A Palm Sunday Procession in the Byzantine Tradition?» ἐρευνᾷ ἐπὶ τῆ βάσει τῶν βασικῶν χειρόγραφων πηγῶν τὴν ἱστορία τῆς ἀκολουθίας τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα στὴν Κωνσταντινούπολη, ἐπισημαίνοντας τὴν ἀλλαγὴ ποῦ ἐπικράτησε, λόγω μοναστικῶν ἐπιδράσεων, νὰ τελεῖται, δηλαδὴ, ἡ ἀκολουθία τὸ πρωὶ τῆς Κυριακῆς ἀντὶ τοῦ ἀπογεύματος.

Ἡ Mariam de Ghantuz Cubbe στὸ ἄρθρο ποῦ ἀκολουθεῖ μὲ τίτλο «Les trois prières precedent le dialogue ante-sanctus dans la première anaphore syriaque des douze apôtres» ἐξετάζει τὶς διαφοροποιήσεις ποῦ ὕφίστανται μεταξύ τῶν Συριακῶν «ἀναφορῶν» τῶν 12 Ἀποστόλων.

Στὸ κείμενο «L' ermeneutica quale veicolo di un 'ecumenismo profondo' tra metodologia storico-religiosa e prassi spiritual» ὁ Marco Toti προσπαθεῖ νὰ ἀξιοποιήσῃ τὴν «ἐρμηνευτικὴ» ὡς ἐργαλεῖο καὶ κλειδί γιὰ ἕναν «οἰκουμενισμό εἰς βάθος» μὲ εἰδικὴ ἀναφορὰ στὸ διάλογο μεταξύ Χριστιανισμοῦ καὶ Ἰσλάμ (καὶ τὰ συναφῆ περὶ τῆς σχέσης Ἡουχασμοῦ καὶ Σουφισμοῦ).

Ὁ Li Jing στὸ ἄρθρο ποῦ ἀκολουθεῖ «Note sui rapporti tra l' Impero Romano d' Oriente e la Cina» παρουσιάζει τὸν καρπὸ τῶν ἀνεπτυγμένων βυζαντινῶν σπουδῶν στὴν Κίνα, μὲ ἀναφορὰ σὲ ἀρχαῖα κινεζικὰ κείμενα τὰ ὁποῖα κάνουν λόγο γιὰ τὴ Ρωμαϊκὴ καὶ τὴ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Τὸ τεῦχος ὀλοκληρώνεται μὲ χρονικά, βιβλιοκρισίες καὶ ἄλλα ἐπιμέρους θέματα.

Ἐπίστολος Τίτος (περίοδος Γ, τεῦχος 10/2008)

Ἐπίστολος Τίτος ἀποτελεῖ τὸ ἐπίσημο δελεῖο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης, τὸ ὁποῖο, ἂν καὶ ἐκδίδεται μὲ κάποια χρονικὴ καθυστέρηση, παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Τὸ παρὸν τεῦχος χωρίζεται σὲ δυὸ μέρη. Τὸ πρῶτο εἶναι ἀφιερωμένο στὴν παρουσίαση τῶν πρακτικῶν τοῦ Παγκρήτιου Θεολογικοῦ Συνεδρίου (2007) ποῦ διοργανώθηκε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τῆς Κρήτης μὲ θέμα «Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου», λόγω τῆς συμπλήρωσεως 1600 ἐτῶν ἀπὸ τὴν κοίμησή του, ἐνῶ τὸ δεύτερο μέρος τοῦ περιοδικοῦ παρουσιάζει τὰ πρακτικὰ τοῦ ἀντίστοιχου συνεδρίου ποῦ πραγματοποιήθηκε τὸ 2008 μὲ θέμα «Παῦλος, ὁ Ἐπίστολος τῶν Ἐθνῶν».

Στὸ πρῶτο κείμενο τοῦ πρώτου μέρους μὲ τίτλο «Παρθενία, Γάμος καὶ Οἰκογένεια κατὰ τὸν ἱ. Χρυσόστομο» ὁ Γεώργιος Μαντζαρίδης παρουσιάζει τὶς σχετικὲς ἀπόψεις τοῦ μεγάλου ἐκκλησιαστικοῦ Πατρὸς πάνω στὸ θέμα αὐτό, ἀναδεικνύοντας τὴ σημασία τους γιὰ τὴν ἀρκετὰ διαφορετικὴ ἀπὸ κοινωνικὴ ἄποψη σύγχρονη πραγματικότητα.

Στὸ ἐπόμενο κείμενο ὁ Μητροπολίτης Περγάμου κ. Ἰωάννης (Ζηζιούλας) ἐξετάζει τὴν «Ἐκκλησιολογία τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου», ἀναδεικνύοντας μὲ βάση τὴ σκέψη τοῦ ἀποκαλούμενου *doctor eucharisticus*, τὸ ἐκκλησιολογικὸ πλαίσιο τῆς καθόλου θεολογίας, τὸν εὐχαριστιακὸ χαρακτήρα τῆς Ἐκκλησίας, ἀναφερόμενος ἐπίσης καὶ στὴν κανονικὴ δομὴ τῆς.

Ἐπίστολος Τίτος Ἀρκαλοχωρίου, Καστελλίου καὶ Βιάννου κ. Ἀνδρέας στὸ κείμενό του μὲ τίτλο «Τὸ ὄνομα Χρυσόστομος σὲ ἐπισκοπικοὺς καταλόγους ἑλληνορθόδοξων Ἐκκλησιῶν» προχωρεῖ σὲ μία ἱστορικὴ ἔρευνα βάσει πατριαρχικῶν πινάκων καὶ ἐπισκοπικῶν καταλόγων ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ ἄλλες Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες, γιὰ νὰ ἀποτυπώσει τὴν ἀναφορὰ τοῦ ὀνόματος «Χρυσόστομος» ὡς ἐπωνυμία ἀρχιερέων.

Στὴ συνέχεια ὁ Βασίλειος Γιούλτις ἀναπτύσσει τὸ θέμα «Τὸ φυσικὸ περιβάλλον κατὰ τὸν ἅγιο Ἰωάννη Χρυσόστομο», ἐπιχειρῶντας νὰ ἀναδείξει τὴν ἐπικαιρότητα τῆς θεολογικῆς παρακαταθήκης τοῦ Χρυσοστόμου γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ σύγχρονου καὶ ἰδιαίτερα ἐπείγοντος οἰκολογικοῦ προβλήματος.

Ἐπίστολος Τίτος Κρουσταλάκης στὸ κείμενό του «Ἡ παιδαγωγικὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου» παρουσιάζει τὶς παιδαγωγικὲς τοῦ ἀπόψεις, καθὼς ὁ ἐκκλησιαστικὸς Πατέρας ἀναγνωρίζεται ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς θεμελιωτὲς τῆς Χριστιανικῆς Παιδαγωγικῆς, μὲ θέσεις καὶ προτάσεις ἐπὶκαιρὲς καὶ σήμερα.

Τὸ δεύτερο μέρος ποῦ ἀφορᾷ στὸν Ἐπίστολο Παῦλο, ἀρχίζει μὲ τὸ κείμενο τοῦ Παναγιώτη Χριστινάκη μὲ τίτλο «Ἐπίστολος Παῦλος: Ἰδρυση καὶ πολιτεῦμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης», ὁ ὁποῖος μὲ βάση βιβλικὰ καὶ ἱστορικὰ δεδομένα ἐπιχειρεῖ νὰ ἀνασυστήσει τὴν ἀρχέγονη εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης.

Ἐπίστολος Τίτος Κωνσταντίνος Δελκωσαντῆς στὸ κείμενο ποῦ ἀκολουθεῖ μὲ τίτλο «Ἐπίστολος Παῦλος ὡς θεολόγος τῆς ἐλευθερίας σήμερα», ἐπιχειρεῖ νὰ ἀναδείξει μέσα ἀπὸ σύγχρονες θεολογικὲς καὶ ὄχι μόνον ἀναφορὲς τὴ σπουδαιότητα τῆς

ἐλευθερίας, σημειώνοντας με βάση τη θεολογία τοῦ Παύλου τὴν «ἐκκλησιοδιάστατη καὶ ἐκκλησιοτραφῆ» ἐν Χριστῷ ἐλευθερία, ὅχι ὡς ἀτομικὴ ἐλευθερία, ἀλλὰ ὡς «ἐκκλησιαστικὴ συνελυθερία».

Στὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ με τίτλο «Ἡ διαφοροτικότητα στὸ σχολεῖο κατὰ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο» ὁ Ἡρακλῆς Ρεράκης θὰ κάνει λόγο γιὰ τὴν ἔθνοτικὴ ἑτερότητα στὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο, τοὺς τρόπους διαχείρισης αὐτῆς τῆς ἑτερότητας, μάλιστα δὲ μέσα στὸ πλαίσιο τῆς διαπολιτισμικῆς ἀγωγῆς, γιὰ νὰ παρουσιάσει τελικὰ τὸ πῶς ἀντιλαμβάνεται ὁ ἀπ. Παῦλος τὴ σημασία τῆς διαφοροτικότητας.

Ὁ Σταμάτιος Χατζησταματίου στὸ κείμενό του «Ἡ διεύρυνση τῆς Ἐκκλησίας στὰ ἔθνη καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος» ἐξετάζει τὸ σπουδαῖο ρόλο τοῦ ἀποστόλου γιὰ τὸ ἱεραποστολικὸ ἄνοιγμα τῆς πρώτης Ἐκκλησίας σὲ μὴ ἰουδαϊκοὺς πληθυσμοὺς καὶ τὶς σχετικὲς δυσκολίες.

Στὸ κείμενο «Ἀπὸ τὴ ριζοσπαστικὴ ἐκκλησιολογία τοῦ ἀπ. Παύλου στὸν ἐκκλησιαστικὸ συμβιβασμό» ὁ Πέτρος Βασιλειάδης παρουσιάζει ὄψεις τῆς ἐκκλησιολογικῆς σκέψης καὶ πρακτικῆς τοῦ Παύλου με βάση τὶς ἐπιστολές του, ὅπου συχνὰ ἀσκεῖται κριτικὴ σὲ πρακτικὲς παλαιοδιαθηκικὲς (ἐπανερμηνεία τῆς Καινῆς Διαθήκης σὲ σχέση μετὰ τὴν Παλαιά, ζητήματα σχετικὰ μετὰ τὴ (νέα) ἠθικὴ, τὴ (νέα) λατρεία κ.λπ. ποὺ προϋποθέτει ἢ ἐν Χριστῷ πίστη), καὶ τὴ σημασία τῆς εὐχαριστιακῆς σύναξης ὡς τῆς κορυφαίας παραμέτρου γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν θεολογία τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Κωνσταντῖνος Μπελέζος στὸ κείμενο «Τὸ δικαίωμα τοῦ Γάμου καὶ τῆς Ἀγαμίας στὶς ἐπιστολὲς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου πρὸς Κορινθίους» ἐξετάζει τὶς σχετικὲς ἀπόψεις τοῦ ἀποστόλου γιὰ τὸ γάμο, τὸ ἀνθρώπινο σῶμα, τὴν πορνεία, τὸ διαζύγιο κ.ἄ. μέσα στὸ πλαίσιο τῶν προβλημάτων ποὺ προέκυπταν στὴν κοινότητα τῆς Κορίνθου.

Ὁ Σωτήριος Δεσπότης στὸ κείμενό του με τίτλο «Τὸ ταξίδι τοῦ Παύλου στὴν Ρώμη μέσῳ τῆς Κρήτης καὶ τὸ ναυάγιο στὴ Μελίτη», ἐξετάζει τὸ ἐπίμαχο στὴ σχετικὴ ἔρευνα ζήτημα γιὰ τὸ ἐὰν τὸ νησί, ἢ ἐπονομαζόμενὴ Μελίτη, ὅπου ναυάγησε ὁ ἀπ. Παῦλος, κατὰ τὸ ταξίδι του στὴ Ρώμη, μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ἀφορᾶ στὴν Κεφαλληνία.

Τὸ τελευταῖο κείμενο τοῦ περιοδικοῦ εἶναι τοῦ Μητροπολίτου Περγάμου κ. Ἰωάννη (Ζηζιούλα) με τίτλο «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ τὸ φυσικὸ περιβάλλον», ὅπου ἐξετάζει τὴν ἰδιαίτερη σπουδαιότητα τῆς κοσμολογικῆς καὶ ἀνθρωπολογικῆς σκέψης τοῦ ἀποστόλου, καθὼς τὸ πῶς βλέπουμε τὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐπηρεάζουν ἀποφασιστικὰ τὸν τρόπο ποὺ ἀντιμετωπίζουμε τὸ οἰκολογικὸ πρόβλημα.

Νικόλαος Ἀσπροῦλης

Estudio agustiniano (τόμος 44, τεύχη 2/2009 καὶ 3/ 2009)

Τὸ 2ο περσινὸ τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ ἀνοίγει με ἄρθρο τοῦ J. Silvio Botero γιὰ τὶς «Δυνατότητες θεμελίωσης μιᾶς “θεολογίας τῆς συζυγικῆς ἀποτυχίας”» (σσ. 181-198), τὸ ὁποῖο ἐξετάζει ἱστορικὰ ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς οὐσίας τὴν ποιμαντικὴ ἀνά-

γκη για μία θεολογία που θα αναγνωρίζει την άποτυχία του γάμου (θέμα «κλειστό» για τη Ρωμαιοκαθολική Έκκλησία, η οποία προτιμά να «άκυρώνει» γάμο παρά να αναγνωρίζει τη λύση του), σύμφωνα με τα δεδομένα της σύγχρονης οικογένειας και λαμβάνοντας υπόψη την πρακτική της Όρθόδοξης Έκκλησίας στο θέμα. Ακολουθεί άρθρο του περουβιανού Joaquín García με τίτλο «Νέες θεολογικές διάλεκτοι για τη δημιουργία. Ύψωση και συνέχεια» (σσ. 199-209), το οποίο ουσιαστικά εξετάζει το θέμα της ανανέωσης του εκκλησιαστικού λόγου σε σχέση με τις τεχνολογικές προκλήσεις, τις σύγχρονες επιστημονικές ανακαλύψεις και τους πολιτισμικούς κώδικες της εποχής. Στο επόμενο άρθρο του Tomas Marcos «Λαϊκή θεολογία. Παροιμίες, ποίηση και πίστη» (σσ. 211-233) μελετώνται ως παραδείγματα συγκεκριμένα λαϊκά γνωμικά και στίχοι που προέρχονται από την εκκλησιαστική ζωή, η προέλευσή τους και η σύγχρονη σημασία τους, για να καταδειχτεί πώς τέτοιες καθημερινές φράσεις διασώζουν και μεταφέρουν διδασκαλίες και παραδόσεις της Έκκλησίας μέσα στο χρόνο. Στη μελέτη του Domingo Natal Alvarez που ακολουθεί («Η φιλοσοφία ως ζωτική ανθρώπινη θεραπευτική», σσ. 235-275), αναφέρεται στις «πνευματικές ασκήσεις» που χρησιμοποιούνται από την αρχαιότητα μέχρι και την εμφάνιση του χριστιανισμού ως τρόποι ηθικής αυτοβελτίωσης και προτροπής στο καλό. Η φιλοσοφία εξετάζεται ως τρόπος ζωής (θεωρία και πράξη) ειδικά στον Μάρκο Αυρήλιο, στον επικουρισμό και στον στωικισμό, όπως επίσης και ο χριστιανισμός ως αποκεκαλυμμένη φιλοσοφία. Ακολουθεί το δεύτερο μέρος της «Βιβλιογραφίας του Αγίου Αύγουστίνου» (σσ. 277-303, σε επιμέλεια του Jose Moran Fernandez) και βιβλιοπαρουσιάσεις.

Στο επόμενο 3ο τεύχος του ίδιου περιοδικού (Σεπτ.-Δεκ. 2009) παρουσιάζεται κατ' αρχάς το όγδοο μέρος της μελέτης του Pio de Luis Vizcaino «Σχόλιο στον Κανόνα του Αγίου Αύγουστίνου» (σσ. 349-374) που αναφέρεται στη φράση «Όχι σάν δούλοι υπό του νόμου, αλλά ως ελεύθεροι υπό την χάριν». Ακολουθεί η παρουσίαση «Δυο καστιλιάνικων έκδοχων της Κατήκησης του Καλβίνου» από τον Luis Resines Llorente, δηλαδή δυο μεταφράσεων της Κατήκησης στα ισπανικά (1550 και 1559). Εξετάζεται η αυθεντικότητα των κειμένων, οι μαρτυρίες για τη γνησιότητά τους, ενώ οι μεταφράσεις συγκρίνονται μεταξύ τους και με το πρωτότυπο (ή πρώτη, από τα γαλλικά, παρουσιάζει πολλά προβλήματα), ενώ σχολιάζεται επίσης και το ίδιο το κείμενο, οι βιβλικές αναφορές του, η παιδαγωγική του σκοπιμότητα και η επιρροή του. Στην επόμενη εργασία που εκπονούν από κοινού οι Manuel M. Berjón Martínez και Miguel A. Cadenas Cardo «Η αγωνία “ένσαρκώθηκε” και ήρθε να ζήσει ανάμεσα στους κουκάμα. Δυο αναγνώσεις σε σχέση με τους πελακάρα» (σσ. 425-437). Πρόκειται για μία ανθρωπολογική μελέτη που αναφέρεται στην φυλή κουκάμα του Άμαζονίου (προβλήματα ταυτότητας και αποσταθεροποίησης της κοινότητας) σε σχέση με την εμφάνιση των «πελακάρα» («έκδορεις προσώπων», μυθολογικά τέρατα που αρπάζουν τους ιθαγενείς και συνήθως ταυτίζονται με τους λευκούς). Τελευταίο κείμενο πριν τις βιβλιοκρισίες, η πολυσέλιδη μελέτη στα αγγλικά του Kosmas Asenga από την Τανζανία, με τίτλο

«Ἡ ἀδυνατότητα τῆς πλουραλιστικῆς ὑπόθεσης τοῦ John Hick ὡς λόγος σχέσης χριστιανῶν μὲ μὴ χριστιανούς» (σσ. 439-506).

Escritos del vertat (τόμος XXXIX /2009)

Ἡ ἐπετηρίδα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ San Vicente Ferrer (ἀπὸ τὸ Torrent τῆς Valencia) ἀνοίγει μὲ κείμενο τοῦ Rafael Gonzalez Blanco «Τὸ κίνημα τῶν ἀκολούθων τοῦ Χριστοῦ» (σσ. 7-44), στὸ ὁποῖο ἐπιχειρεῖται νὰ καταγραφοῦν τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ἐκείνων ποὺ σχηματίζουν μία κοινότητα γύρω ἀπὸ τὸν Χριστό (ἀποκαλυπτικὸς προφητισμός, ρῆξη μὲ οἰκογενειακό-κοινωνικό περιβάλλον, πνευματικὴ ἔρμηνεία τοῦ νόμου, μετά-νοια/μεταστροφή βίου, μὴ βία, σχέσεις μὲ Ἰουδαϊσμό). Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ π. José C. Gimeno Granero «Ἡ παρουσία τῆς ἑβραϊκῆς σοφίας στὴν πύλεια θεολογία» (σσ. 45-69), ὅπου ὡς ἑβραϊκὴ σοφία ὀρίζεται ἡ τέχνη τοῦ βίου ποὺ ἔχει δοθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ στὸν ἄνθρωπο, εἰδικὰ ὅπως ἐμφανίζεται στὸ βιβλίο τοῦ *Ἐκκλησιαστή*. Στὴ συνέχεια βρίσκουμε τὴν «Προσέγγιση στὴ σχέση ἠθικῆς-βιοηθικῆς» τοῦ Eduardo Ortiz Lluca (σσ.71-95), ἡ ὁποία μεταξὺ ἄλλων ἐξετάζει τὸ πρόβλημα τῆς εὐθανασίας καὶ καταλήγει μὲ τὴν πρόταση νὰ εἰσαχθοῦν ὄροι τῆς ἐσωτερικότητας τοῦ ἀνθρώπου στὴ συζήτηση περὶ βιοηθικῆς (ἐνδεικτικά: εὐτυχία, ὀλοκλήρωση, ἀγάπη, κ.λπ.). «Ἡ δικαιοσύνη ὡς πρώτη βαθμίδα τῆς εὐσπλαχνίας» ἀπασχολεῖ τὸν Francisco Jiménez Ambel (σσ. 97-140), ἐνῶ οἱ Esteban Pérez Delgado καὶ Joaquín García Alandete γράφουν «Γιὰ τὴ σεξουαλικὴ δραστηριοποίηση στὴν ψυχολογία. Αὐτὸ ποὺ διδάσκεται στοὺς φοιτητὲς στὰ 20 βασικὰ κείμενα τῆς σύγχρονης ψυχολογίας» (σσ. 141-220). Ἀκολουθοῦν δύο ἀκόμα κείμενα μὲ θέματα ποὺ ἀπτονται περισσότερο τῆς κοινωνιολογίας: «Ἡ παιδικὴ ἐγκληματικότητα: σκέψεις πάνω στὶς αἰτίες τῆς, πρόληψη καὶ μέτρα γιὰ λύσεις δικαστικὲς καὶ ἐξωδικαστικὲς» τοῦ Francisco Javier Jiménez Fortea (σσ. 221-258) καὶ «Τὸ εὐρωπαϊκὸ κοινωνικὸ μοντέλο» τοῦ Luis Vila López (σσ. 259-280). Τέλος, πρὶν τὶς βιβλιοκρισίες συναντοῦμε δύο μελέτες ποὺ ἀναφέρονται στὴν ἱστοριογραφία: «Ὁ ἱστορικὸς Francisco Diago Ceverio (1561-1615). Μία πρώτη προσέγγιση τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἔργων του» τοῦ Alfonso Esponera Cerdán (σσ. 281-319) καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ἄρθρο «Ἐμεῖς δὲν φοβούμεστε τὴ δημοσίευση τῶν ἐγγράφων (Λέων XIII). Ἡ σύγχρονη ἱστοριογραφία γιὰ τὴν Ἱερὰ Ἐξέταση καὶ οἱ δομινικανοί» τοῦ Arturo Bernal Palacios (σσ. 321-346).

Scripta theologica, (τόμος 41, τεῦχος 3/2009)

Τὸ πολυσέλιδο τετραμηνιαῖο θεολογικὸ περιοδικὸ ποὺ ἐκδίδει ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ναβάρρα χωρίζει τὴν ὕλη του σὲ 5 ἐνότιας. Στὴν πρώτη μὲ τίτλο «Μελέτες» συναντοῦμε κείμενο τοῦ Juan Alonso «Φιλοσοφικὴ μεταστροφή καὶ χριστιανικὴ μεταστροφή» (σσ. 687-710) ποὺ ἐξετάζει τὸ φαινόμενο συγκριτικά, εἰδικὰ γιὰ τὴν περίοδο τῆς ὕστερης ἀρχαιότητας, γιὰ νὰ ἐξηγή-

σει μεταξύ άλλων και την άρχικη δυσπιστία της Ἐκκλησίας ἔναντι τῶν φιλοσόφων. Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ J. José Alviar «Ἡ τύχη τῶν παιδιῶν ποῦ πεθαίνουν ἀβάπτιστα. Σχόλιο στοῦ ἔγγραφο τῆς Διεθνούς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς» (σσ. 711-743), τὸ ὁποῖο ἀναφέρεται σὲ κείμενο τῆς (Ρωμαιοκαθολικῆς) Ἐπιτροπῆς (Ἀπρίλιος 2007) καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ τεκμηριώσῃ μὲ βιβλικές, πατερικὲς καὶ ἄλλες θεολογικὲς ἀναφορὰς τὴν ἐλπίδα στὴ σωτηρία αὐτῶν τῶν παιδιῶν. Στὴ συνέχεια ὁ Félix María Argosena ἀναλύει τὸ θέμα «Τὸ μυστήριο τῆς ἐξομολόγησης, πραγματικότητα ἀνθρωπολογικὴ καὶ πολιτισμικὴ» (σσ. 745-783) καὶ ὁ Leo J. Elders διαπραγματεύεται τὴν «Ἀνάγνωση τῆς *Πρὸς Ἑβραίους* ἀπὸ τὸν ἅγιο Θωμᾶ τὸν Ἀκκινάτη» (σσ. 785-810). Ἡ ἐπόμενη ἐνότητα εἶναι ἀφιερωμένη στοῦ θέμα «Ἡ κοινωρία (communio) στοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας» καὶ ξεκινᾷ μὲ τὴ μελέτη τοῦ Ephem Carr «Κοινωρία. Ἐπιστολὲς γιὰ τὴν κοινότητα στὴν ἀνατολικὴ παράδοση» (σσ. 815-832), μὲ ἀναφορὰς σὲ Πατέρες τοῦ 4ου κυρίως αἰῶνα. Ὁ Philippe Molac τιτλοφορεῖ τὴν μελέτη του «Κάθαρος καὶ ἀγιότητα: Μία προοπτικὴ τῆς “κοινότητας” κατὰ τὸν Γρηγόριο Ναζιανζηνό. Προσέγγιση στὴν 40ῆ ὁμιλία» (σσ. 833-842) καὶ ὁ Patricio de Navascués «Ἡ κοινωρία: ἐνότητα καὶ ἕτερότητα γύρω ἀπὸ τὴ Νίκαια» (σσ. 843-860) ποῦ ἀναφέρεται στὴν ὁμώνυμη Σύνοδο. Εὐεξήγητη, ἀλλὰ ἐξακολουθεῖ νὰ μᾶς προκαλεῖ ἐντύπωση, ἡ ἀπουσία ὁποιασδήποτε ἀναφορᾶς/παραπομπῆς σὲ Ἕλληνες θεολόγους, ἀκόμα καὶ τὸν μητροπολίτη Περγάμου.

Στὴν τρίτη κατὰ σειρά ἐνότητα («Σημειώσεις») περιλαμβάνονται πέντε ἄρθρα. Στὸ πρῶτο «Συνολικὲς ἐκτιμήσεις γιὰ τὴν Θεμελιακὴ Ἡθικὴ Θεολογία στὴν Ἰταλία» τοῦ Javier Sánchez Cañizares (σσ. 863-888) ἐξετάζεται ἡ σκέψη καὶ ἡ θεματικὴ θεολόγων ποῦ πρόσφατα δημοσίευσαν βιβλία ἠθικῆς σκέψης στὴν Ἰταλία, αἰτιολογοῦνται οἱ μεταξύ τους διαφορὰς στὴ μεθοδολογία λόγῳ τοῦ διαφορετικοῦ σημείου ἐκκίνησης ἢ στόχευσης καθενός (χριστολογία, ἀνθρωπολογία, ἠθικὴ) καὶ ἀναζητεῖται ἓνα κοινὸ σημεῖο συνάντησης μεταξύ τῶν διαφορῶν κατευθύνσεων. Τὸ δεύτερο κείμενο εἶναι τοῦ Tomas Otero «Ἡ “νέα προσέγγιση στὸν Παῦλο” καὶ ἡ δικαίωση διὰ τῆς πίστεως» (σσ. 889-898) καὶ ἐπισημαίνει πὼς ἡ ἀντίληψη ποῦ ἔφερε πρῶτα ὁ Edward P. Sanders (1977) καὶ ὕστερα θεωρητικοποίησε ὁ J.D.G. Dunn (1982) –ὅτι δηλαδὴ ἀποτελεῖ μίαν καρικατούρα τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ἢ ἀντίληψη ὅτι ἦταν ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο μὴ θρησκεία τοῦ Νόμου– βοήθησε στὴν καλύτερη κατανόηση τῆς παύλειας θεολογίας. Ἀκολουθεῖ ἄρθρο τοῦ Juan Luis Caballero «Ὁ κανὼνας τοῦ Παύλου. Σκέψεις γύρω ἀπὸ τὴ φύση καὶ τὸν σχηματισμὸ τοῦ κανόνα τῆς Καινῆς Διαθήκης» (σσ. 899-923), μὲ ἐνδιαφέρουσες ἀναφορὰς σὲ νεότερες ἀπόψεις (D. Trobich καὶ A. Lindemann), ἐνῶ στὴ συνέχεια βρῖσκουμε τὴν μελέτη τοῦ Domingo Ramos-Lissón «Ἡ Ἱερουσαλὴμ στὴν μεσαιωνικὴ Ἰσπανία, ἀπὸ χριστιανικὴ ἀποψη» (σσ. 925-943). Τὴν ἐνότητα κλείνει τὸ ἄρθρο τοῦ César Izquierdo «Λόγος (καὶ σιωπὴ) τοῦ Θεοῦ» (σσ. 945-960) ὅπου τὸ μυστήριο τοῦ Θεοῦ παρουσιάζεται ὡς σύνθεση μεταξύ ἐνὸς Θεοῦ ποῦ ταυτόχρο-

να ἀποκαλύπτεται καὶ κρύβεται (Deus revelatus / Deus absconditus), γιὰ ν' ἀκολουθήσουν δύο ἀκόμη ἐνότιες μὲ ἐκτενεῖς βιβλιοπαρουσιάσεις ἢ μικρότερες βιβλιοκριτικὲς.

*Δημήτρης Ἀγγελῆς,
Δρ. Φιλοσοφίας*